

Tekijänoikeuskysymykset opetustoiminnassa

Kartoitus tekijänoikeustietämyksestä
ja aineistojen käytöstä

cupore

Cuporen verkkojulkaisuja 54

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2019

Ulkoasu ja taitto: Oy Graaf Ab

ISBN 978-952-7200-41-4 (pdf) ISSN 1796-9263 (pdf)

Julkaisussa esitetyt linkit tarkistettu 23.5.2019.

Tiivistelmä

● Cuporessa toteutettavan Suomen tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa, joka tukee järjestelmän jatkuvaluontoista kehittämistä. Luotettavan ja objektiivisesti analysoidun tiedon avulla voidaan hahmottaa järjestelmän toimintaympäristön muutossuuntia ja esimerkiksi digitalisaation aikaansaamia kehityskulkuja.

Käsillä oleva kartoitus tekijänoikeuskysymyksistä opetustoiminnassa on osa vuonna 2018 alkanutta Suomen tekijänoikeusjärjestelmän säännöllistä arviointia, joka perustuu vuosittain vaihtuviin teemoihin. Säännöllisen arviointityön taustalla on Cuporessa aiemmin muodostettu arviointimetodologia. Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa yleiskuva opettajien tekijänoikeustietämyksestä sekä tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttöön liittyvistä ongelmista ja kehittämisalueista. Tarkoituksena on tunnistaa yleistason tarkastelun avulla ne keskeiset teemat, joita tulisi huomioida tekijänoikeusjärjestelmän kehittämisessä ja jatkossa tarpeen mukaan toteutettavissa tutkimuksissa.

Tutkimuksen pääasiallinen lähdeaineisto on kerätty toteuttamalla haastatteluja perusopetusta tarjoavissa oppilaitoksissa ja opetustoimen hallintovirkamiesten parissa, sekä valtakunnallisten toimijoiden, kuten Opetushallituksen ja Kopioston keskuudessa. Haastattelujen lisäksi tutkimuksen lähdeaineistona käytetään muiden tahojen lähivuosien aikana toteuttamia opetuksen tekijänoikeuskysymyksiä käsitteleviä tutkimuksia.

Opetustoimintaan liittyvää tekijänoikeustietoa on Suomessa laajasti saatavilla eri muodoissa kuten kirjoina, verkkomateriaaleina ja esitteinä. Opetuksen tueksi saatavilla olevat valtakunnalliset tiedotustoimet sekä opettajille kohdennettu koulutus koetaan haastattelujen perusteella hyödyllisiksi. Tiedon saavutettavuus voi kuitenkin jäädä puutteelliseksi ja tarvetta olisi entistä selkeämmälle tiedon kohdentamiselle esimerkiksi tietopalveluita kehittämällä.

Aineiston perusteella kouluissa on tavallista käyttää rinnakkain perinteisiä oppimateriaaleja sekä digitaalisia aineistoja. Vaikka digitaalisten oppimateriaalien käyttö on kouluissa yleistynyt viime vuosina, niitä ei ole koettu perinteisten oppikirjojen korvaajina. Digitaalisten aineistojen käytön tulevaisuuden haasteiden nähdään liittyvän erilaisten teostyyppien joustavaan ja monipuoliseen käyttöön. Haastattelujen perusteella erilaisia alusta- ja pilvipalveluja käytetään sekä opettajien välisessä viestinnässä että opetustyössä.

Oppimateriaalien ja muiden opetuksen tukena käytettävien aineistojen hankintoihin liittyvä pedagoginen harkinta tehdään tavallisesti oppilaitoksissa opettajien ja rehtorien toimesta, mutta myös kunnilla on merkittävä rooli päätettäessä siitä, mistä lähteistä aineistoja hankitaan. Digitaalisia oppimateriaaleja hankitaan pääasiassa eri-

laisista jakelukanavista ja kauppapaikoista, tai suoraan oppikirjankustantajilta. Merkittävä osuus käyttöluvista neuvotellaan keskitetysti Opetushallituksen toimesta, ja käyttöluvien hankintaan liittyvää hallinnollisen työn määrää pidettiin tutkimuksen kohdekunnissa ja -oppilaitoksissa yleisesti matalana. Digitaalisten aineistojen puutteellinen saatavuus koettiin joissain tilanteissa ongelmalliseksi. Tarvetta on erityisesti materiaaleille, joita voidaan muokata, edelleen kehittää ja yhdistellä opetuksessa. Opettajien itse valmistaman oppimateriaalin käytöstä sovitaan tavallisesti vapaamuotoisesti. Tulosten perusteella tarvitaan läpinäkyviä menettelyjä opettajien itse tekemän tai kokoaman oppimateriaalin jakamiseen oppilaitoksissa.

Opettajien tekijänoikeustietämyksen tasossa on haastattelujen perusteella suuria eroja. Opettajat eivät aina tiedä, miten verkkoympäristössä saatavilla olevia aineistoja voidaan hyödyntää opetuksessa. Epätietoisuutta saattaa esiintyä esimerkiksi aineistojen käytön luvanvaraisuuteen ja käyttöluvien kattavuuteen liittyen. Oikeudellinen epävarmuus voi korostua etenkin hyödynnettäessä aineistoja uusilla teknologisen kehityksen mahdollistamilla tavoilla. Varsinkin audiovisuaalisten sisältöjen ja kuvien käyttö opetuksessa vaikuttaa olevan harmaata aluetta.

Summary

● Cupore assesses the functioning of the Finnish copyright system in order to provide information that supports the continuous development of the system. Reliable and objectively analyzed information enables recognizing trends in the system's operational environment and, for example, the effects of digitalization.

Since 2018 Cupore has been assessing the operation of the Finnish copyright system on the basis of annually changing themes. The study at hand, regarding copyright issues in education, is a part of this assessment work, which is based on the methodological framework developed in Cupore. The aim of the study is to provide an overview of the copyright knowledge of teachers, as well as core problems in using copyrighted material in the context of teaching. The aim is to identify the key issues that should be taken into consideration in the development of the copyright system, as well as in further research.

The main source material for the study has been gathered through interviews with Finnish schools for basic education and local educational administrators, as well as with national actors such as the National Board of Education and Kopiosto, a collective management organization representing authors, performers and publishers in a variety of fields. In addition to the interviews, recent studies regarding copyright in the field of education have been used as source material.

In Finland, copyright information related to education is widely available in various forms, such as books, online materials and brochures. The nationwide information activities targeted at teachers are, based on the interviews, seen as useful. However, there are some problems with the accessibility of information, and there seems to be need for its clearer targeting, for example by developing information services.

The results show that it is common in schools to use physical educational materials and digital materials in parallel. Although the use of digital learning materials has become more common in schools in recent years, they have not been seen as a substitute for physical textbooks. In the use of digital material, the challenges of the future were seen in the flexible and versatile use of different types of content. Based on the interviews, various platform and cloud services are used both in communication between teachers and in teaching.

Pedagogical consideration on the acquisition of learning materials is usually conducted in schools by teachers and principals, but municipal authorities also have a significant role in deciding which sources are to be used. Digital learning materials may be obtained from various distributors and marketplaces, or directly from textbook publishers. A significant proportion of licenses are negotiated centrally by the National Board of Education, and the amount of administrative work involved in obtaining licenses was generally perceived low in the target municipalities and educational institutions. However, the limited availability of digital material was considered problematic in some situations. There seems to be need especially for material which can be modified, further developed and combined in different ways in teaching. Typically, the use of teaching material made by the teachers themselves is agreed upon informally. Based on the results, there is a need for transparent procedures for the distribution of teaching material made by the teachers.

According to the interviews, there can be significant differences in the level of teachers' copyright knowledge. Teachers do not always know how to use the content available in the online environment in their work. The uncertainty may concern the need for a permission to use certain material and the coverage of the licenses. Legal uncertainty may arise especially when utilizing the data in new ways enabled by technological development. In particular, the use of audiovisual content and images in teaching seems to cause confusion.

Sisällys

Tiivistelmä	3
Summary	4
1. Johdanto	7
2. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät	9
3. Oikeudellinen viitekehys	12
3.1. Säännökset	12
3.2. Käyttöluvat	15
4. Tulokset	18
4.1. Opettajien ja oppilaiden tekijänoikeustietämys	18
4.1.1. Tekijänoikeuksia käsittelevä opetus peruskouluissa	18
4.1.2. Tekijänoikeuteen liittyvän tiedon saatavuus opettajille	19
4.1.3. Opettajien tietämys tekijänoikeusasioista	21
4.2. Tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttö opetustoiminnassa	23
4.2.1. Käytetyt aineistotyypit	23
4.2.2. Käyttölupiin liittyvä hallinnollinen työ	24
4.2.3. Aineistojen käyttöön ja käyttölupien hankkimiseen liittyvät ongelmatilanteet	26
4.2.4. Digitaalisten oppimisympäristöjen käyttö ja etäopiskelu	27
4.2.5. Tilanteet, joissa opettaja tai oppilas on tekijänä	28
5. Johtopäätökset	31
Tekijänoikeustietämys ja tiedon saatavuus	31
Aineistojen saatavuus ja käyttö	32
Opettaja ja oppilas tekijänä	34
Lähteet	35
Liitteet	38
Liite 1. Haastattelun teemat: Opetushallitus	38
Liite 2. Haastattelun teemat: Kopiosto	39
Liite 3. Haastattelun teemat: Kuntien opetustoimen hallinto	40
Liite 4. Haastattelun teemat: Oppilaitokset	41

1. Johdanto

● Tekijänoikeuden keskeinen päämäärä on luovan työn tukeminen mahdollistamalla toimeentulo tekijöille ja muille oikeudenhaltijoille – kuitenkin siten, että yhtä aikaa kulttuurin saatavuus mahdollistuu. Tekijänoikeusjärjestelmällä on tärkeä yhteiskuntapoliittinen merkitys ja sen vaikutukset ulottuvat niin luovan työn tekijöihin, teosten kaupallisiin ja ei-kaupallisiin käyttäjiin, teosten välittäjiin, kuin myös loppukäyttäjiin. Onkin tärkeää, että järjestelmää kehitetään objektiivisesti kerättyyn ja analysoituu tietoon perustuen.

Jatkuva arviointi kerryttää luotettavaa ja ajantasaista tietoperustaa poliittiselle päätöksenteolle sekä tekijänoikeusjärjestelmän strategiselle kehittämiselle. Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cupore on tehnyt pitkäjänteistä työtä tekijänoikeusjärjestelmän arvioinnin kehittämiseksi viimeisten kymmenen vuoden ajan. Vuonna 2016 julkaistiin käsikirja *Assessing the Operation of National Copyright Systems*, jonka avulla voidaan arvioida kansallisten tekijänoikeusjärjestelmien toimivuutta. Siinä esitetyn arviointikehikon perusteella voidaan tarkastella tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta systemaattisesti eri sidosryhmien näkökulmista sekä tunnistaa kehitystarpeita. Cupore on toteuttanut vuodesta 2018 alkaen Suomen tekijänoikeusjärjestelmän jatkuvaa arviointia vuosittain vaihtuvin teemoin. Arviointi keskittyy aihealueisiin, jotka on katsottu keskeisiksi seurattaviksi tai ajankohtaisiksi teemoiksi Suomessa. Käsillä oleva tutkimus on osa Suomen tekijänoikeusjärjestelmän säännöllistä arviointia.

Digitalisaation myötä luovan ilmaisun sekä kulttuurin kokemisen mahdollisuudet ovat moninaistuneet. Samat toimijat ovat entistä useammin sekä teosten luoja että loppukäyttäjän roolissa. Opetustoiminnassa on teknologisen kehityksen myötä nousut esiin uusia digitaaliseen oppimateriaaliin¹, digitaalisiin oppimisympäristöihin² ja etäopiskeluun liittyviä kysymyksiä. Opetusmenetelmät ovat monipuolistuneet ja oppimateriaalin digitalisoituessa syntyy uudentyyppisiä käyttötilanteita, joihin tekijänoikeusjärjestelmän on vastattava. Muuttuvassa toimintaympäristössä on tärkeää löytää tapoja tukea sekä luovaa työtä että oppimateriaalin saatavuutta. Opetuskäyttöön liittyvät tekijänoikeuden rajoitussäännökset ovat olleet esillä viime vuosien keskusteluissa Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) tekijänoikeuskomitean agendalla, sekä Euroopan unionin kontekstissa³.

---

1 Oppimateriaaleilla tarkoitetaan tässä raportissa kaikkia opiskelu- tai opetustarkoitukseen muodostettuja materiaaleja, ml. opettajille suunnatut materiaalit sekä eri tyyppiset opettajien ja oppilaiden laatimat aineistot.

2 Digitaalisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan digitaalisten välineiden, palveluiden ja toimintakäytäntöjen kokonaisuutta, jossa opiskelu ja oppiminen, sekä siihen liittyvä yhteistoiminta tapahtuvat.

3 Euroopan unionissa on pyritty vastaamaan digitalisaatiokehitykseen toteuttamalla digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa, johon liittyy myös keväällä 2019 hyväksytty ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla.

Käsillä olevassa kartoituksessa keskitytään ajankohtaisiin kysymyksiin, jotka koskevat tekijänoikeuden alaisten teosten käyttöä opetustoiminnassa. Opetusmenetelmien muuttuessa ja oppimateriaalin siirtyessä verkkoalustoille nousee opettajien tekijänoikeustietämys entistä tärkeämmäksi. Tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden ja kehittämisen näkökulmasta pyritään identifioimaan keskeisiä teosten opetuskäyttöön liittyviä ongelmia.

Kartoitus antaa yleiskuvan siitä, mitä tekijänoikeuskysymyksiä peruskouluissa esiintyy. Se tarjoaa näin ollen tietoa tekijänoikeusjärjestelmän toimintaympäristön muutos suunnista ja tausta-aineistoa tekijänoikeusjärjestelmän kehittämisen suunnitteluun. Sen tulokset on tarkoitettu laajasti niin päättäjien ja tekijänoikeusjärjestelmän toimijoiden, kuin myös oppimateriaalin tuottajien ja välittäjien, käyttöluvista neuvottelevien tahojen sekä oppilaitosten käyttöön. Raportin luvussa 2 on esitelty tutkimuksen keskeiset tavoitteet ja tutkimusmenetelmät. Luvussa 3 käsitellään sitä, miten lainsäädäntö ja sopimuslisenssijärjestelmä luovat perustan teosten käytölle, sekä sitä, mitä käyttöluvia on neuvoteltu oppilaitosten puolesta esimerkiksi Opetushallituksen toimesta. Tutkimuksen tulokset on esitetty raportin luvussa 4. Sen ensimmäinen osa käsittelee tekijänoikeustietämystä ja toinen osa tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttöä opetustoiminnassa. Luvussa 5 esitetään tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset.

Arviointityön rahoittajana on opetus- ja kulttuuriministeriö. Ministeriön virkamiehiä kuultiin tutkimuskysymysten määrittelyvaiheessa. Työtä kommentoi ohjausryhmä, jonka muodostivat Marjo Mäenpää Cuporesta (pj.), Jorma Waldén, Viveca Still ja Anna Vuopala opetus- ja kulttuuriministeriöstä, Olli Pitkänen IPR University Centeristä, sekä tekijänoikeuspolitiikan ja -järjestelmän asiantuntijat Jukka Liedes ja Pekka Tarkela.

2. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät

● Tutkimuksessa käsitellään tekijänoikeudella suojatun aineiston saatavuutta ja käyttöä opetustoiminnassa. Tavoitteena on kerätä tietoa tekijänoikeustietämyksen tasosta sekä tekijänoikeudella suojatun materiaalin käyttöön liittyvistä haasteista peruskouluissa. Käsiteltäviä teemoja ovat muun muassa tekijänoikeuteen liittyvä opetus peruskouluissa, tekijänoikeuteen liittyvän tiedon saatavuus opettajille, tekijänoikeudella suojatun materiaalin käytön laajuus, opettajien kokemukset ja mielipiteet tekijänoikeudella suojatun materiaalin käytöstä, sekä teosten käyttöön liittyvät ongelmatilanteet.

Jotta lakia ja sopimuksia voidaan noudattaa opetustoiminnassa, tulee opettajilla olla riittävästi tietoa tekijänoikeuksista sekä teosten käyttöön liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Niin ikään oppilaiden tulisi saada perustiedot tekijänoikeudesta jo oppipolkinsa alkuvaiheessa. Näitä aihealueita tarkastellaan seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

- Millä tavoin tekijänoikeusasiat on huomioitu peruskoulujen opetuksessa?
- Onko tekijänoikeuteen liittyvää koulutusta ja tietoa saatavilla opettajille?
- Onko opettajilla riittävästi tekijänoikeustietämystä koskien eri tyyppisten aineistojen käyttöä opetuksessa?

Teosten opetuskäyttöön liittyy useita tutkimuskysymyksiä:

- Millä tavoin oppimateriaalien ja käyttöilupien hankinta on järjestetty kunnissa ja oppilaitoksissa?
- Millaisia ongelmatilanteita on esiintynyt teosten käytössä ja käyttöilupien hankinnassa?
- Ovatko käyttöoikeudet selkeitä tilanteissa, joissa opettaja on valmistanut oppimateriaalia tai esitetään tai julkaistaan oppilaiden tekemiä teoksia?
- Mitä ongelmia liittyy digitaalisten oppimisolustojen käyttöön ja etäopiskeluun?

Tutkimuksessa käsitellään myös tiiviisti teosten opetuskäyttöön liittyvää oikeudellista viitekehystä ja muodostetaan kokonaiskuva relevanteista tekijänoikeuden rajoitussäännöksistä, sopimuslissenssisäännöksistä ja pakkolissenssisäännöksistä, sekä teosten opetuskäyttöön liittyvistä keskitetyistä neuvotelluista käyttöluvista.

Tutkimus perustuu Tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden arviointimetodologiahankkeessa vuosina 2009-2016 muodostettuun arviointimenetelmien kokonai-

suuteen⁴. Tutkimuksessa käytetyt haastattelurungot on laadittu hyödyntäen vuonna 2016 julkaistua kyselytutkimuspakettia *Toolkit of Questionnaires for Interviews, Focus Group Studies and Surveys*⁵.

Tutkimuksen kohderyhmä muodostui kunnallisista perusopetusta antavista oppilaitoksista Suomessa. Tarkastelu on rajattu oppimateriaaleihin sekä opetuksen yhteydessä syntyviin aineistoihin. Kaikki opetukseen liittymätön materiaali ja koulujen ohjelmistohankinnat on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Tutkimuksen aineistona on käytetty haastattelumateriaalia ja kirjallisia lähteitä (tutkimus- ja selvitysraportit, asiakirjat, lakitekstit, tietokannat ja kirjallisuus).

Haastattelut toteutettiin syksyllä 2018 kolmen valikoidun kunnan oppilaitoksissa ja opetustoimen hallintovirkamiesten parissa, sekä Opetushallituksen ja Kopioston⁶ keskuudessa. Lisäksi tutkimukseen on kerätty tietoa muilta valtakunnallisilta, tiedon ja oppimateriaalien välityksen parissa toimivilta tahoilta. Haastattelujen teemat on esitetty raportin liitteissä 1–4. Tutkimuksen kohdekunniksi valikoituivat Helsinki, Vantaa ja Jyväskylä. Kohdekuntien valintaan vaikutti niiden koko sekä eri kunnissa toteutetut digitalisaatioon ja opetustoiminnan kehittämiseen liittyvät hankkeet. Suurissa kunnissa on todennäköisesti noussut esiin enemmän tekijänoikeuskysymyksiä kuin pienemmissä kunnissa. Niissä on myös todennäköisesti resursseja neuvotella käyttöluvista itsenäisesti.

Kuntien opetustoimen hallinnoista haastateltiin henkilöitä, joiden tehtäviin kuuluu opetukseen liittyvien tekijänoikeusasioiden hallinnointi kuntatasolla⁷. Kustakin kohdekunnasta valittiin lisäksi yksi koulu tutkimuskohteeksi. Jokaisessa koulussa toteutettiin yhteishaastattelu kahden henkilön kanssa. Toinen haastateltavista edusti koulun näkökulmaa yleisesti ja toinen vastasi kysymyksiin erityisesti opetustoiminnan näkökulmasta. Helsingistä tutkimuksen kohteeksi valikoitui Puistopolun peruskoulu

---

4 Arviointikehikon osa-alue ”Dissemination of knowledge” kattaa tekijänoikeustietämykseen liittyviä kysymyksiä. Indikaattori DS14 – *Copyright-related Education for the Public in General* käsittelee tekijänoikeuteen liittyvää koulutusta osana perusopetusta ja opettajankoulutusta. Indikaattori MC16 – *Access to Copyrighted Works by the Public* käsittelee tekijänoikeudella suojattujen teosten saatavuutta eri yleisöille, ja sen yksi osa-alue on saatavuus oppilaitoksissa. Indikaattori MC17 – *Access to Copyrighted Works for Follow-on Creation* käsittelee uuden luomisen mahdollisuuksia ja sopii opetustoiminnan tarkasteluun erityisesti parametrin 2 (*Opinions on issues related to the access to copyrighted works for follow-on creation*) osalta.

Tietoa Tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden arviointimetodologiahankkeesta löytyy Cuporen verkkosivuilta, <https://www.cupore.fi/fi/tutkimus/aikaisemmat-hankkeet/tekijänoikeusjarjestelman-toimivuuden-arviointimetodologiahanke>.

5 Tutkimuksessa käytettyjen haastattelurunkojen kysymykset laadittiin hyödyntäen arviointimetodologian yhteydessä vuonna 2016 julkaistua kyselytutkimuspakettia *Toolkit of Questionnaires for Interviews, Focus Group Studies and Surveys*. Siinä esitetty kyselypohja (*Questionnaire for schools for basic education*) käsittelee seuraavia teemoja: tekijänoikeuksia käsittelevä opetus peruskouluissa, tekijänoikeuteen liittyvän tiedon saatavuus peruskoulujen opettajille, teosten käyttö osana opetustoimintaa, teosten käyttöön ja käyttöluvien saamiseen liittyvät ongelmatilanteet, käyttöluvien hankkimiseen tarvittavan hallinnollisen työn määrä, ja oikeudenhaltijoiden identifiointiin liittyvät ongelmat. Haastattelurungot löytyvät raportin liitteistä.

6 Tekijänoikeusjärjestö Kopiosto ry edustaa 45:n jäsenjärjestönsä kautta usealla eri alalla toimivia tekijöitä, esittäviä taiteilijoita ja kustantajia. Lisätietoja: <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/kopiosto/toiminta/>.

7 Tässä tutkimuksessa haastateltiin seuraavia kuntatason hallintovirkamiehiä:

- Digitalisaation kehittämispäällikkö Pasi Silander (Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, Opetuksen digitalisaatio-ohjelma (2016-2019)). Silander oli haastattelun aikaan tutkimusvapaalla ja osallistui tutkimukseen opetuksen digitalisaation asiantuntijan roolissa.
- Jyväskylän kaupungin perusopetuksen palvelujohtajat Tuija Rasinen ja Sami Lahti.
- Vantaan kaupungin perusopetuksen opetuspäällikkö Pepita Kaskentaus, hankintayksikön hankintapäällikkö Katja Koskelainen, talous- ja hallintopalvelujen kehittämispäällikkö Anna Österman.

(vuosiluokat 1-9⁸), Vantaalta Jokiniemen koulu (vuosiluokat 1-9) ja Jyväskylästä Viitaniemen koulu (vuosiluokat 7-9). Koulut valittiin kuntien opetustoimen hallinnoissa tehtyjen haastattelujen yhteydessä saatujen ehdotusten perusteella sekä tutustumalla koulujen kuvauksiin kuntien ylläpitämällä verkkosivustoilla.

Haastattelujen lisäksi tutkimuksen lähdeaineistona on käytetty aiempien opetustoiminnan tekijänoikeuskysymyksiä ja opettajien näkemyksiä käsittelevien tutkimusten tuloksia. Edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin on vastattu siten myös aiempiin tutkimustuloksiin pohjautuen. Kapioston vuonna 2015 valmistuneessa *Tekijänoikeus ja opetus* -selvityksessä⁹ on tarkasteltu opettajien käyttämiä oppimateriaaleja sekä heidän kohtaamiaan tekijänoikeudellisia ongelmia.¹⁰ Vuonna 2018 on julkaistu Kuulas Helsingin toteuttama, Kapioston ja Opetushallituksen toimeksiannosta tehty selvitys koskien digitaalisten aineistojen käyttöä opetuksessa, opettajien itse laatimien opetusmateriaalien käyttöä sekä opettajien tekijänoikeustietämystä.¹¹ IPR University Center on toteuttanut toukokuussa 2010 tekijänoikeuskyselyn toisen asteen ja peruskoulun 7–9-luokkien opettajille.¹² Valtioneuvoston kanslian julkaisema väliraportti *Digiajan peruskoulu 2017 – Tilannearvio ja toimenpidesuosituks*¹³ käsittelee perusopetuksen digitalisaation tilaa ja sisältää myös aineistojen opetuskäyttöön ja tekijänoikeuteen liittyviä teemoja.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa opetuskäyttöön liittyviä keskeisiä tekijänoikeudella suojatun materiaalin opetuskäyttöön liittyviä ongelmakohtia ja osoittaa teemoja, joita olisi hyödyllistä tutkia jatkossa. Tutkimus keskittyy ainoastaan peruskouluissa ilmeneviin haasteisiin, joten sen ulkopuolelle voi jäädä teemoja, jotka nousisivat tärkeiksi muilla koulutusasteilla. Koska tutkimuksen kohdejoukko muodostui kunnista, joiden väkiluku on kohtalaisen suuri, se ei todennäköisesti tavoita pienille kunnille tyypillisiä ongelmia.

---

8 Haastattelu toteutettiin oppilaitoksen toimipisteessä, jossa opetusta annetaan vuosiluokille 7–9.

9 Kapiosto (2015). *Tekijänoikeus ja opetus. Selvitys opettajien opetuksessa käyttämistä materiaaleista sekä heidän kokemistaan tekijänoikeudellisista ongelmista*. Saatavilla osoitteessa <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/tekijanoikeustietoa/tutkimustointiminta/>.

10 Selvityksessä toteutettuun kyselyyn vastasi 2811 henkilöä, joista peruskoulujen ja lukioiden opettajia oli 700.

11 Tutkimus kattoi peruskoulut, lukiot ja ammatilliset oppilaitokset. Se toteutettiin kahdessa osassa: internetpohjaiseen kyselyyn vastasi yhteensä 466 opettajaa, joista peruskoulun opettajia oli 280. Kyselyyn vastanneista valittiin yhteensä 27 osallistujaa (12 peruskoulun opettajaa) puhelinhaastatteluun. Ks. Hyvönen, T., Niemi-Sampan, P. & Koli, A. (2018). *Materiaalit ja tekijänoikeudet opetuksessa*. Kuulas Helsinki. Saatavilla osoitteessa <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/tekijanoikeustietoa/tutkimustointiminta/>.

12 Kyselyssä mitattiin opettajien tietämystä kahdeksalla osa-alueella (tekijänoikeuden tuomat oikeudet, tekijänoikeuden omistajan hahmottaminen, tekijänoikeuksien siirtyminen/siirrettävyys, tekijänoikeuden ja teoskappaleen eron hahmottaminen, vapaan materiaalin tunnistaminen/löytäminen, opetuspoikkeukset, sananvapauspoikkeukset, ja tekijänoikeuden loukkauksen tunnistaminen). Lähde: IPR University Center. *Ope – Tekijänoikeuskoulutus opettajille*. Raportti tekijänoikeusosaamiskartoituksen tuloksista, 5.7.2010.

13 Raportissa esitellään Digiajan peruskoulu -hankkeen aineistonkeruun keskeisiä tuloksia. Ks. Kaarakainen M-T., Kaarakainen S-S., Tanhua-Piironen E., Viteli J., Syvänen A. & Kivinen A (2017). *Digiajan peruskoulu 2017 – Tilannearvio ja toimenpidesuosituks*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 72/2017. Saatavilla osoitteessa http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160341/72_Digiajan%20peruskoulu_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

3. Oikeudellinen viitekehys

● Tekijänoikeuslain rajoitus-, sopimuslisenssi- ja pakkolisenssisäännökset mahdollistavat teosten opetuskäytön tietyissä tilanteissa. Mikäli käyttö ei ole mahdollista tekijänoikeuslain tai sopimuslisenssin nojalla, siihen tarvitaan lupa oikeudenhaltijalta. Tekijänoikeudella suojatun oppimateriaalin käyttöluvut voivat olla joko keskitetysti tai yksilöllisesti neuvoteltuja. Tässä luvussa esitellään teosten opetuskäytön näkökulmasta relevantit tekijänoikeuslain säännökset ja keskitetysti neuvotellut käyttöluvut. Lisäksi käsitellään lyhyesti yksilöllistä sopimista tukevia rakenteita sekä opettajien ja oppilaiden tekemiin teoksiin liittyvää oikeudellista viitekehystä.

3.1. Säännökset¹⁴

Tekijänoikeuslaki (404/1961) sisältää säännöksiä koskien teosten käyttöä opetustoiminnassa. Lain 2 luvussa säädetyt tekijänoikeuden rajoitussäännökset mahdollistavat teosten käyttämisen ilman oikeudenhaltijoiden lupaa tiettyjen edellytysten täytyessä.¹⁵ Tekijänoikeuslaki sisältää myös säännöksiä, jotka mahdollistavat teosten käytön opetustoiminnassa sopimuslisenssin tai pakkolisenssin nojalla. Sopimuslisenssijärjestelmä pohjautuu kollektiiviisiin sopimuksiin ja sen tarkoitus on helpottaa käyttöluvien hankkimista. Sopimuslisenssisäännökset mahdollistavat sen, että opetus- ja kulttuuriministeriön hyväksymä järjestö voi tietyissä, laissa säädetyissä tapauksissa myöntää keskitetysti käyttöluvia muidenkin kuin edustamiensa tekijöiden puolesta. Pakkolisenssisäännösten perusteella voidaan teoksia käyttää ilman oikeudenhaltijalta erikseen hankittua lupaa, mutta oikeudenhaltijalla on oikeus korvaukseen säännösten mukaisesta käytöstä.

-
- 14 Opetukseen liittyvistä säännöksistä ja sopimuslisenssijärjestelmästä on saatavilla tietoa seuraavissa tutkimusraporteissa:
- Pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Copyright Law. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisuja 39:9 (2016). Saatavilla osoitteessa https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreport_ds5copyrightlaw.pdf.
  - Pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Collective Management of Rights. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisuja 39:21 (2016). Saatavilla osoitteessa https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreportds12_collectivemanagementofrights.pdf.
  - Pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works by the Public. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisuja 39:30 (2016). Saatavilla osoitteessa https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreport_mc16_accesscopyrightedworksbythepublic.pdf.
  - Pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works for Follow-on Creation. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisuja 39:31 (2016). Saatavilla osoitteessa https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreport_mc17_accesscopyrightedworksforfollow-oncreation.pdf.
- 15 Tämän raportin kirjoittamishetkellä oli Euroopan parlamentissa hyväksytty ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790 käsittelee uudentyyppisiä käyttäjiä, jotka eivät selkeästi kuulu nykyisten tekijänoikeussäännösten piiriin. Sen 5 artiklassa esitetyn pakollisen poikkeus- tai rajoitussäännöksen tarkoitus on mahdollistaa teosten ja muun suojatun aineiston digitaalisen käytön yksinomaan opetuksen havainnollistamiseksi edellyttäen, että käyttö tapahtuu oppilaitoksen vastuulla sen tiloissa tai muissa paikoissa taikka suojatussa sähköisessä ympäristössä, johon ainoastaan oppilailla ja opetushenkilöstöllä on pääsy. Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti jäsenvaltiot voivat säätää, että poikkeusta tai rajoitusta ei sovelleta siltä osin kuin markkinoilla on helposti saatavilla soveltuvia lisenssejä.

RAJOITUSSÄÄNNÖKSET		
Yksityinen käyttö	Tekijäl 12 §	Teoksesta (pois lukien tietokoneohjelmat) saa tehdä yksityiseen käyttöön muutamia kopioita. Yksityisenä käyttönä pidetään ainoastaan henkilökohtaisiin tarpeisiin tapahtuvaa käyttöä. ¹⁶
Tilapäinen käyttö opetuksessa	Tekijäl 14 §:n 2 mom.	Opettajan tai oppilaan esittämän julkistetun teoksen voi nauhoittaa tilapäistä käyttöä varten. Valmistettua kappaletta ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen.
Teoksen näyttäminen	Tekijäl 20 §	Teoskappaleen, joka on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, saa näyttää julkisesti.
Julkinen esittäminen	Tekijäl 21 §	Julkaistun teoksen (pois lukien elokuva- ja näytelmäteokset) saa esittää julkisesti opetuksen yhteydessä. ¹⁷
Sitaatti	Tekijäl 22 §	Julkistetusta teoksesta voi ottaa lainauksia hyvän tavan mukaisesti tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.
Kuvasitaatti	Tekijäl 25 §	Julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen. Tekijä on mainittava hyvän tavan mukaisesti. Opetuksen kannalta olennaista on, voidaanko opetusta pitää arvosteluna tai tieteellisenä esityksenä ¹⁸ .
Toisarvoinen merkitys	Tekijäl 25 §:n 3 mom.	Taideteoksen, jonka kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, saa sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisio-ohjelmaan, mikäli toisintamisella on toisarvoinen merkitys.
Rakennuksen kuvaaminen	Tekijäl 25 a §	Rakennuksen saa vapaasti kuvata
Julkisten lausumien toisintaminen	Tekijäl 25 c §	Ilman tekijän suostumusta voidaan toisintaa, mitä kirjallisesti esitetään julkisessa edustajistossa, viranomaisessa tai yleisestä asiasta neuvottelemista varten pidetyssä julkisessa tilaisuudessa.
SOPIMUSLISENSSISÄÄNNÖKSET		
Valokopiointi	Tekijäl 13 §	Säännös mahdollistaa kappaleiden valmistamisen valokopioimalla tai vastaavin menetelmin sopimuslisenassin nojalla.
Teosten käyttäminen opetuksessa ja tieteellisessä tutkimuksessa	Tekijäl 14 §	Säännös mahdollistaa kappaleiden valmistamisen ja yleisölle välittämisen opetustoiminnassa muilla tavoin kuin valokopioimalla sopimuslisenassin nojalla. Radion tai television kautta lähettäminen ei ole pykälän nojalla sallittua.
PAKKOLISENSSISÄÄNNÖKSET		
Teosten saattaminen vammaisten käytettäväksi	Tekijäl 17 §	Teoksesta voidaan valmistaa mukautettuja kappaleita näkövammaisille ja muille, jotka eivät voi vammaan tai sairauden vuoksi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla. Tietyt laitokset voivat valmistaa kirjallisista teoksista kappaleita saavutettavassa muodossa, kuten äänitteinä tai viittomakielellä. ¹⁹ Mikäli kappale myydään tai se jää pysyvästi kuoron, kuulovammaisen tai lukemisesteisen haltuun, on tekijöille maksettava korvaus valmistamisesta.
Teosten saattaminen lukemisesteisten käytettäväksi saavutettavassa muodossa	Tekijäl 17 b §	
Opetuksessa käytettävät kokoomateokset	Tekijäl 18 §	Opetuksessa käytettäväksi tarkoitettuun painettuun kokoomateokseen, joka muodostuu useiden tekijöiden teoksista, voi ottaa vähäisiä osia kirjallisista teoksista tai sävellysteoksista tai jos teos ei ole laaja, koko teoksen. Teoksen julkaisuvuodesta tulee olla kulunut vähintään viisi vuotta. Pykälä ei koske opetuskäyttöön valmistettuja teoksia.

Taulukko 1. Teosten opetuskäytön näkökulmasta relevantit tekijänoikeuden rajoitus-, sopimuslisenssi- ja pakkolisenssisäännökset

¹⁶ Ks. esim. Harenko, K., Niiranen, V. & Tarkela, P. (2016). *Tekijänoikeus*, s. 123.

¹⁷ Tekijänoikeuslain 54 a §:n mukaisesti opetustoimintaa koskevia säännöksiä ei sovelleta ansiotarkoituksessa harjoitettavaan toimintaan.

¹⁸ Sorvari, K. (2010). *Opetustoimen tekijänoikeudet*, s.64.

¹⁹ Celia on saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntijakeskus, joka tuottaa ja välittää kirjallisuutta saavutettavassa muodossa, kuten äänikirjoina ja pistekirjoina kaikille, joille tavallisen kirjan lukeminen on sairauden tai vammaan tai vastaavan syyn vuoksi vaikeaa. Se valmistaa oppikirjoja peruskouluun, lukioon ja ammatillisiin opintoihin sekä kurssikirjoja korkeakouluihin.

Tietoa Celian palveluista kouluille ja opettajille löytyy Celian verkkosivuilta: <https://www.celia.fi/palvelut/opettajille/>.

Opettajan tekemä materiaali

Peruskoulujen opettajat kuuluvat usein kunnallisen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimuksen (OVTES) tai kunnallisen yleisen virka- ja työehtosopimuksen piiriin²⁰. Opettajille toimitetaan tyypillisesti viranhoitomääräys, jossa viitataan virkaehtosopimusten pykäliin²¹. Opettajien virka- ja työehtosopimukset eivät tällä hetkellä sisällä määräyksiä tekijänoikeuksista.

Työoikeuden periaatteiden mukaan on katsottu, että työnantajalla on tietynlaisia käyttöoikeuksia työntekijän tekemiin teoksiin. Niin sanotun normaalikäytösäännön mukaan työnantajalla on oikeus käyttää työntekijän tekemää aineistoa, joka on tehty työtehtävien täyttämiseksi²². Normaalikäytösääntöä ei voida suoraan soveltaa opetukseen, sillä opettajien perustehtäviin ei yleensä kuulu oppimateriaalien tuottaminen.²³ Onkin tulkittava tapauskohtaisesti sitä, kenelle oikeudet kuuluvat tilanteissa, joissa opettaja luo teoksen osana työtään. Joissain tilanteissa voi oppimateriaalin valmistaminen olla kuitenkin määritelty osaksi opettajan kokonaistyöaika tai oppilaitos maksaa siitä erillistä korvausta, mikä voi vaikuttaa tulkintaan.²⁴

Oppilaan tekemä materiaali

Oikeus oppilaan luomaan teokseen tai muuhun suojankehteseen on hänellä itsellään, ei opettajalla tai oppilaitoksella. Oikeus on oppilaalla riippumatta hänen iästään tai siitä, onko oppilas luonut teoksen oppilaitoksen tiloissa vai kotonaan²⁵. Oppilaan tekemän teoksen käyttöön tarvitaan suostumus oppilaalta tai huoltajalta²⁶. Normaalin opetuskäytäntöön kuuluvan käytön, kuten aineen lukemiseen ääneen tai piirustuksen ripustamiseen seinälle ei ole kuitenkaan katsottu edellyttävän suostumusta jokaiselta oppilaalta erikseen, mutta oppilas on silti voinut halutessaan kieltää käytön²⁷. Verkko-ympäristössä tapahtuvassa käytössä ei voida samalla tavalla luottaa vakiintuneeseen käytäntöön. Esimerkiksi erilaisten sisältöpalvelujen käyttöehdot saattavat edellyttää oppilasta antamaan palvelulle tai muille käyttäjille erilaisia käyttöoikeuksia palveluun ladattaviin teoksiin.²⁸

---

20 Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL:n verkkosivut. *Opettajan työ ja palkkaus*, <https://www.sool.fi/jasenelle/tyoelamaan/opettajan-tyo-ja-palkkaus/>; Kuntatyönantajat (2019). *Kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus OVTES*. <https://www.kt.fi/sopimukset/ovtes>.

21 Lakimies Sanna Haanpää, Opetushallitus. Haastattelu 14.8.2018.

22 Ks. Sorvari (2010), s. 121 ja Operight (2018). *Opettajan tekijänoikeusopas* -tietovihko. https://operight.fi/sites/operight.fi/files/operight-tietovihko_2018.pdf.

23 Ks. Operight (2018). *Opettajan tekijänoikeusopas* -tietovihko ja Mansala (2009), s. 58.

24 Ks. Operight.fi -verkkosivusto. Saatavilla osoitteessa <https://operight.fi/artikkeli/omat-tyot/opettajan-itse-tekema-materiaali>.

25 Sorvari, K. (2010), s. 150.

26 Operight (2018). *Opettajan tekijänoikeusopas* -tietovihko.

27 Operight (2018). *Opettajan tekijänoikeusopas* -tietovihko; Opettajantekijänoikeus.fi, <https://www.opettajantekijanoikeus.fi/2012/02/tarvitaanko-vanhempien-lupa-oppilaan-verkko-opiskeluun/>.

28 Opettajantekijänoikeus.fi, <https://www.opettajantekijanoikeus.fi/2012/02/tarvitaanko-vanhempien-lupa-oppilaan-verkko-opiskeluun/>.

3.2. Käyttöluvat

Opetustoimintaan liittyvät keskitetysti neuvotellut käyttöluvat perustuvat pääasiassa valokopiointia (TekijäL 13 §) sekä teosten opetuskäyttöä (TekijäL 14 §) koskeviin sopimuslissenssisäännöksiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi hyväksyä tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaation toimimaan tekijänoikeuslain 26 §:n tarkoittamina sopimuslissenssijärjestöinä enintään viiden vuoden määräajan kerrallaan. Tiedetyt käyttöluvat voidaan näin ollen hankkia kattavasti sopimuslissenssijärjestöiltä.

Opetushallitus on neuvotellut tekijänoikeuden yhteishallinnointiorganisaatioiden ja lähettäjäyritysten kanssa kopiointi- ja opetustallennusluvat oppilaitosten puolesta vuodesta 2017 lähtien. Tätä ennen luvat hankittiin keskitetysti opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta. Lupien hankkimiseen on varattu määräraha valtion talousarviossa.²⁹ Tällä hetkellä keskitetysti neuvotellut luvat kattavat teosten valokopioimisen ja digitaalisen käytön, sekä televisio-ohjelmien tallennuksen ja esittämisen. Lisäksi kunnat voivat opetuksen järjestäjänä hankkia erillisen kuntaluvan musiikin esittämiseen opetustoiminnan ulkopuolisissa tapahtumissa oppilaitoksen tiloissa. Tekijänoikeuslain 14 §:ään perustuvat sopimuslissenssiratkaisuun nojaavat käyttöluvat eivät koske aineistoa, jonka käytön oikeudenhaltija on kieltänyt.³⁰ Tekijänoikeusjärjestö Kopiosto tuottaa säännöllisesti kopiointi- ja opetustallennustutkimuksia, jotka antavat tietoa käytön laajuudesta ja auttavat käyttökorvausten kohdentamisessa sekä uusien käyttötarpeiden tunnistamisessa.³¹

Kuviossa 1 on esitetty sopimuslissenssijärjestöt, jotka neuvottelevat keskitetysti opetustoimintaan liittyvistä käyttöluvista, sekä voimassa olevien sopimusten tai lupien sallimat käytöt.

29 Valtion talousarvioesityksessä 2019 on varattu Opetushallituksen toimintamenoihin enintään 14 677 000 euroa "tekijänoikeuslakiin perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen".

30 Kielto-oikeus ei koske valokopiointia eikä edelleen lähettämistä. (Lähde: Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut, <https://minedu.fi/sopimuslissenssit>).

31 Ks. lisätietoa kopiointi- ja opetustallennustutkimuksista: <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/internetaineistojen-kaytto-opetuksessa-on-lisaantynyt/>.

32 Tekijänoikeuslain 13 §:ään pohjautuvan hyväksymispäätöksen mukaan käyttöluvan puitteissa saa teosta muuttaa siinä määrin, kuin teoksen käyttäminen opetustoiminnassa edellyttää (Tekijänoikeuslaki 11 §:n 2 mom.). Tekijänoikeuslain 14 §:ään pohjautuva hyväksymispäätös koskee käytännössä digitaalista käyttöä. Se kattaa teosten lisäksi luettelon ja tietokannan valmistajan (49 §) ja valokuvaajan (49 a §) oikeudet. Hyväksymispäätöksen ulkopuolelle jäävät kirjallisten teosten esitykset ja niistä tehdyt tallenteet (tästä poiketen hyväksymispäätös koskee kuitenkin kirjallisten teosten esityksistä tehtyjä tallenteita, jotka on valmistettu ylioppilaskokeita tai vastaavia valtakunnallisia kokeita varten), sävellysteosten esitykset ja niistä tehdyt tallenteet, tietokoneohjelmat, audiovisuaaliset teokset, sekä muut televisiossa ja radiossa lähetetyt teokset. Se ei myöskään kata erikseen lisensoituja aineistoja, joiden käyttöehdot ilmenevät niiden omassa lissenssisopimuksissa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi Creative Commons -lisensoidut aineistot ja sähköiset oppimateriaalit. Hyväksymispäätöksen ulkopuolelle jäävät myös yksityishenkilöiden väliseen viestintään tarkoitetut sosiaalisessa mediassa jaetut aineistot. Niiden käyttö on kuitenkin mahdollista tekijänoikeuslain sitaattisäännöksen sallimissa rajoissa. Lähde: Opetus- ja kulttuuriministeriön päätökset OKM/49/650/2016 ja OKM/36/650/2016.

33 Käyttö, joka tapahtuu opettajan johdolla tai aloitteesta ja josta ei peritä erilliskorvausta.

34 Samasta painetusta julkaisusta saa luvan mukaan yhden lukukauden aikana samaa perusopetuksen opetusryhmää varten

- valokopioida 20 sivua (kuitenkin korkeintaan puolet julkaisusta),
- skannata 5 sivua (kuitenkin enintään puolet julkaisusta), ja
- kopioida 10 sivua, mikäli kyseessä on nuotteja sisältävä julkaisu.

Samasta digitaalisesta julkaisusta tai samalta verkkosivulta saa yhden lukukauden aikana samaa perusopetuksen opetusryhmää varten

- tulostaa 20 sivua (opettaja voi tulostaa opettajanoppaan kokonaan omaan työkäyttöönsä),
- kopioida samalta verkkosivulta 20 sivua, jotka tulostettuna vastaavat A4-sivukokoa, ja
- kopioida sähkökirjasta enintään 5 sivua (kuitenkin korkeintaan puolet julkaisusta).

Lupa ei koske teoksia tai aineistoja, joiden käyttöoikeus perustuu muuhun sopimukseen tai lissenssiin.

TEOSTEN VALOKOPIOIMINEN JA DIGITAALINEN KÄYTTÖ OPPILAITOKSISSA

Kopioisto on hyväksytty sopimaan seuraavista käyttöluvista (tekijänoikeuslain 13 § ja 14 § mukaisesti)³²

- teosten ja muiden suojankohteiden kappaleiden valmistaminen valokopioimalla ja vastaavin menetelmin
- julkaistun teoksen kappaleiden valmistaminen ja yleisölle välittäminen opetustoiminnassa käytettäväksi muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä.

Opetushallituksen ja Kopioiston neuvottelema kopiointilupa sallii teosten kopioimisen **”opetus- ja oppimateriaalin täydentämiseksi sekä opettajan itse laatimaa opetusmateriaalia ja opiskelijoiden tekemiä harjoitustöitä sekä oppilaitoksen hallintotoimintaa ja sisäistä koulutusta varten”**.

Lupa kattaa **valokopioinnin, skannaamisen, tulostamisen sekä teosten digitaalisen kopioinnin ja käytön sekä opettajien että oppilaiden³³ toimesta**. Sen perusteella voidaan kopioida tai skannata osia kotimaisista ja ulkomaisista kirjoista, lehdistä tai muista julkaisuista, sekä nuotteja ja laulujen sanoituksia. Kuvia ja tekstiaineistoja saa kopioida myös kotimaisilta ja ulkomaisilta verkkosivuilta. Kopioidun aineiston voi liittää myös osaksi muuta opetusmateriaalia tai tallentaa opetusryhmän saataville suljettuun verkkoon. Kopioinnin sallittu laajuus vaihtelee kouluasteittain sekä eri aineistolajien välillä^{34, 35}

Kopiointilupa ei koske työ-, harjoitus- ja vastauskirjoja, musiikkia, liikkuva kuva ja tietokonepelejä. Jos aineisto on maksullista tai aineistoa koskee jokin lisenssi, saa aineistoa käyttää sen omien lisenssi- ja käyttöehtojen mukaisesti.³⁶

TELEVISIO- JA RADIO-OHJELMIEN OPETUSKÄYTTÖ

Kopioisto ja Tuotos³⁷ on hyväksytty sopimaan käyttöluvista radiossa tai televisiossa lähetettyjen tai muulla tavalla yleisön saataviin saatettujen audiovisuaalisten teosten kappaleiden valmistamiseen ja yleisölle välittämiseen, (tekijänoikeuslain 14 § 1 momentin mukaisesti).

Kopioisto myöntää lupia kaikkien oikeudenhaltijoiden oikeuksien osalta, lukuun ottamatta kuvataallenteisiin ja lähetyssignaaliin liittyviä oikeuksia (Tekijäl 46 a § ja 48 §).³⁸

APFI myöntää lupia lähettäjäryitysten ulkopuolisten elokuvien, televisio-ohjelmien ja muiden audiovisuaalisten teosten (tekijänoikeuslain 46 a §:ssä tarkoitetut oikeudet) osalta.³⁹

Opetushallitus on neuvotellut luvat televisio- ja radio-ohjelmien opetuskäyttöön Kopioiston, Tuotoksen³⁷ ja lähettäjäryitysten kanssa.⁴⁰ Opetushallituksen ja Kopioiston välinen sopimus⁴¹ mahdollistaa

- **tv-ohjelmien tallentamisen** opetuskäyttöä varten tietyiltä kanavilta (Yle TV1, Yle TV2, MTV3 ja Yle Teema & Fem), lukuun ottamatta elokuvia, mainoksia ja ulkomaisia jatkuvajuonisia sarjoja
- Yle Areenassa ja Elävässä arkistossa julkaistujen ohjelmien **esittämisen opetuksessa**.⁴²

Sopimus ei kata ohjelmien tallentamista tai esittämistä **muilta kotimaisilta tai ulkomaisilta tv-kanavilta tai tv-kanavien verkkopalveluilta**, tai **ostetuilta, lainatuilta tai vuokratuilla tallenteilla**. Se ei koske myöskään YouTube - ja muiden verkossa saatavilla olevien videoiden esittämistä.

MUSIIKIN ESITTÄMINEN KUNNAN TILAISUUKSISSA JA ÄÄNITTEIDEN KOPIOIMINEN OPETUSTOIMINNASSA⁴³

Gramex on hyväksytty sopimaan käyttöluvista äänitallenteille tallennettujen esitysten ja äänitallenteiden kappaleiden valmistamiseen ja yleisölle välittämiseen opetustoiminnassa (tekijänoikeuslain 14 §:n 1 momentin mukaisesti).⁴⁴

Hyväksymispäätöksen mukaisesti tulee Gramexin tarvittaessa ohjata luvan saaja sopimaan sävelteosten käyttämisestä **Teoston** kanssa.

Musiikin esittäminen kunnan tilaisuuksissa ei perustu sopimuslisenssiratkaisuun.

Tekijänoikeusjärjestöt tarjoavat kunnille erikseen ostettavia lupia musiikin esittämiseen ja äänitteiden kopiointiin (ns. kuntaluvat): Teosto myöntää lupia musiikin tekijöiden ja Gramex esiintyvien taiteilijoiden ja äänitteen tuottajien puolesta.⁴⁵

Kuntaliitto on neuvotellut Teoston ja Gramexin kanssa **musiikin julkista esittämistä** koskevien lupien hinnoista.⁴⁶

Gramex sopii kuntien kanssa **äänitteiden kopioimisesta** opetustoiminnassa. Gramex on mm. sisällyttänyt vapaavalintaisen ehdon tätä koskien musiikin julkista esittämistä koskevaan sopimus pohjaan. Lupa mahdollistaa äänitteiden kopioimisen opetusvideoiden taustamusiikiksi tai osaksi harjoitustöitä.

Kuvio 1. Opetustoimintaan liittyvät keskitetysti neuvotellut käyttöluvat

Silloin kun suojatun teoksen käyttöluvista ei ole neuvoteltu keskitetysti tai käyttö ei ole mahdollista tekijänoikeuden rajoituksen, pakkolisenssisäännöksen, tai Creative Commons -lisenssin nojalla, on käytöstä sovittava oikeudenhaltijoiden tai näiden edustajien kanssa.

Tekijänoikeuslain 21 § mukaisesti saa muun julkaistun teoksen kuin elokuva- tai näytelmäteoksen esittää julkisesti opetuksen yhteydessä. Elokuviin ja näytelmien esittämislupien hankintaa varten on muodostettu erilaisia palveluita. *Audiovisual Producers Finland – APFI (ent. Tuotos)* myöntää lupia kotimaisten elokuvien opetuskäyttöön. APFI:n lupapalvelussa oppilaitokset voivat valita elokuvalla kertaluonteisen tai jatkuvan esitysluvan.⁴⁷ Amerikkalaisten ja eurooppalaisten tuotantoyhtiöiden puolesta elokuvien esittämislupia myy M&M-Viihdepalvelu.⁴⁸ *Koulukino* on elokuvakasvatusyhdistys, joka tuottaa elokuvaan liittyviä oppimateriaaleja sekä tarjoaa tukea koulunäytösten järjestämiseksi elokuvateattereissa⁴⁹. Vuonna 2019 yhdistys on lanseerannut suoratoistopalvelun, jonka kautta voidaan esittää kotimaisia lyhyt- ja dokumenttielokuvia osana opetusta⁵⁰. Oppilaitokset voivat etsiä tietoa näytelmien oikeudenhaltijoista esimerkiksi *Näytelmät.fi*-palvelusta⁵¹ ja hakea esittämislupia näytelmille *Näytelmäkulmasta*, joka teatteri- ja elokuva-alan agentuurina mm. edustaa sekä suomalaisia että ulkomaisia draamatikkoja sekä lukuisten prosaistien näyttämö- ja elokuva-oikeuksia⁵².

35 Osana opetustilannetta opettaja tai opiskelija saa tehdä käännöksiä ja muunnelmia tietyin rajoituksin: sävellysteosten sanoitukset on rajattu kääntämisluvan ulkopuolelle eikä muunnelmia saa tehdä kustannetuista oppimateriaaleista tai sävellysteoksista. Käännöksen tai muunnelman saa välittää ainoastaan esittämällä se opetustilanteessa läsnä olevalle opetusryhmälle. Niiden julkaisu tai käyttö muussa tarkoituksessa on kiellettyä.

36 Opetushallituksen ja Kopiosto ry:n sopimus teosten opetuskäytöstä, 2018; Lisensointipäällikkö Kirsi Salmela, Kopiosto. Sähköpostitiedustelu 17.4.2019.

37 Nyk. Audiovisual Producers Finland - APFI ry.

38 Opetushallitus sopii lähetyssignaalin (48 §) käyttöön liittyvästä oikeudesta erikseen lähettäjäryitysten kanssa.

39 Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/12/650/2017.

40 Koska oikeudenhaltijoina on tekijöitä, kuvataallenteen tuottajia sekä signaali oikeudet omistavia yrityksiä, on Opetushallitus sopinut käytöstä eri osapuolten kanssa erikseen.

41 Opetushallituksen ja Kopiosto ry:n sopimus televisio- ja radio-ohjelmien opetuskäytöstä, 2018.

42 Ohjelmien tallentaminen Yle Areenasta ja Elävästä arkistosta ei kuitenkaan ole sallittua.

43 Oppilaitoksissa on tavallista järjestää erilaisia juhlia ja konsertteja, jossa oppilaat ja koulun henkilökunta esittävät erilaisia teoksia. Juhlat ja konsertit eivät tekijänoikeudellisesti rinnastu opetustoimintaan, joten teosten käyttöön niissä tarvitaan erillinen lupa.

44 Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/30/650/2016.

45 GT Musiikkiluvat Oy on Teoston ja Gramexin omistama lupapalvelu, jonka kautta voidaan hankkia luvat taustamusiikin julkiseen esittämiseen. Palvelun kautta voi hankkia myös tallennusluvan, mikäli halutaan tallentaa musiikkia julkiseen esittämiseen sekä musiikkivideoluvan, mikäli halutaan esittää julkisesti musiikkivideoita. GT Musiikkiluvat Oy välittää keräämänsä korvaukset Gramexille ja Teostolle, jotka hoitavat korvausten edelleen tilittämisen oikeudenhaltijoille. Lisätietoa: <https://www.musiikkiluvat.fi/>.

46 Neuvottelut käydään vuosittain, jolloin mahdolliset hinnantarkistukset vahvistetaan. Lähde: Lakimies Joonas Jännäri, Suomen Kuntaliitto ry. Sähköpostitiedustelu 19.2.2019.

47 Ks. <https://apfi.fi/>.

48 Ks. <https://viihdepalvelu.com/elokuvalisenssi/elokuvalisenssi-vuosilupa/>.

49 Ks. <http://www.koulukino.fi/etusivu>.

50 Lähde: Erityisasiantuntija Hanna Laurinsalo, Koulukino ry. Sähköpostitiedustelu 3.10.2018.

51 *Näytelmät.fi*-palvelu on Suomen Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat ry:n ylläpitämä sähköinen näytelmäluettelo ja näytelmien lataamis-, tulostamis- ja monistusoikeuspalvelu. Lisätietoa: <http://naytelmat.fi/>.

52 *Näytelmäkulman* verkkosivut, <https://www.dramacorner.fi/>.

4. Tulokset

● Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset koskien opettajien ja oppilaiden tekijänoikeustietämystä sekä tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttöä opetustoiminnassa. Teemojen käsittely perustuu tutkimuksen haastatteluaineistoon⁵³ sekä aiempien opetustoiminnan tekijänoikeuskysymyksiä ja opettajien näkemyksiä käsittelevien tutkimusten tuloksiin.

4.1. Opettajien ja oppilaiden tekijänoikeustietämys

Jotta opettajilla olisi riittävät valmiudet käyttää eri tyyppisiä aineistoja sekä tunnistaa tilanteet, joissa tarvitaan käyttö lupa, heillä tulee olla tarvittava ymmärrys tekijänoikeuksista ja oppimateriaalin käyttöön liittyvistä velvollisuuksista. Luvussa 4.1.1. käydään tiiviisti läpi tekijänoikeuteen liittyvien teemojen sisällymistä Suomen peruskouluissa annettavaan opetukseen. Luvuissa 4.1.2. ja 4.1.3. muodostetaan kokonaiskuva tekijänoikeuteen liittyvän tiedon saatavuudesta opettajille sekä opettajien tekijänoikeustietämyksestä.

4.1.1. Tekijänoikeuksia käsittelevä opetus peruskouluissa

Suomessa on käytössä kolmentasoisia opetussuunnitelmia⁵⁴. Opetushallitus vastaa kansallisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden laadinnasta. Valmistelu tapahtuu laajapohjaisessa yhteistyössä eri tahojen kuten tutkijoiden, opettajien ja alan toimijoiden kanssa⁵⁵. Kunnat muodostavat opetussuunnitelman perusteiden pohjalta omat paikalliset opetussuunnitelmansa, ja koulut voivat lisäksi tuoda omia painopisteitään esiin omilla koulukohtaisissa opetus- ja toimintasuunnitelmissaan.

Vuonna 2014 hyväksytyissä kansallisissa opetussuunnitelman perusteissa tekijänoikeusasiat ovat mukana tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen -aihealueella (kolmannelta luokalta alkaen), osana kotimaisten kielten ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteita (kolmannelta luokalta alkaen) ja musiikin oppiaineen tehtävän kuvauksessa

---

53 Haastattelut kohdennettiin kolmen tutkimuksen alkuvaiheessa valikoidun kunnan opetustoimen hallintoon sekä kohde-kunnissa sijaitseviin oppilaitoksiin. Lisäksi tutkimuksessa haastateltiin Opetushallituksen ja Kapioston edustajia. Kuntien opetustoimen hallinnoista haastateltiin henkilöitä, joiden tehtäviin kuuluu opetukseen liittyvien tekijänoikeusasioiden hallinnointi kuntatasolla. Tutkimusta tehtäessä havaittiin, että tällaisten henkilöiden löytäminen voi olla haasteellista, sillä tekijänoikeusasiat ovat jakautuneet kunnissa useille eri hallinnonalueille: perusopetuksen pedagogiikasta (mukaan lukien tekijänoikeusasioiden opetuksesta), opetuksen kehittämisestä (esim. digitaalisten oppimisympäristöjen käyttö) ja opetushenkilöstön tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta vastaavat usein eri henkilöt, oppimateriaalihankintojen teknisistä ja oikeudellisista kysymyksistä voivat vastata eri osastot, ja lisäksi kunnilla voi olla käynnissä erillisiä kehittämisohjelmia ja -hankkeita, jotka eivät ole edellä mainittujen tahojen vastuulla.

54 Ks. esim. Vantaan opetustoimen verkkosivut, http://www.vantaa.fi/varhaiskasvatus_ ja_koulutus/perusopetus/opiskelu_perusopetuksessa/opetussuunnitelma_ ja_oppiaineet.

55 Lähde: Lakimies Sanna Haanpää, Opetushallitus. Haastattelu 14.8.2018.

(seitsemänneltä luokalta alkaen)⁵⁶. Vuonna 2016 avatussa Kopioston tuottamassa Kopiraittilan koulu -palvelussa⁵⁷ on saatavilla laajasti pedagogisia materiaaleja, jotka on suunniteltu vastaamaan opetussuunnitelman vaatimuksia. Palvelussa on saatavilla muun muassa erilaisia pelillisiä materiaaleja ja muistilistoja, joita voidaan käyttää opetuksen tukena. Palvelussa on ollut ensimmäisen kahden vuoden aikana noin 350 000 kävijää⁵⁸. Koulujen tekijänoikeudet kuntoon -hankkeessa tuotetaan vuosina 2018-2019 oppilaille suunnattu tekijänoikeusopas⁵⁹. Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus (TTVK) järjestää oppilaitosvierailuja eri oppilaitosasteilla⁶⁰. Kopioston ja Opetushallituksen tilaaman selvityksen (2018) mukaan suurin osa peruskoulujen opettajista (89%) oli opettanut tekijänoikeusasioita oppilailleen⁶¹.

Tässä tutkimuksessa tarkastelluissa kolmessa kohdekoulussa tekijänoikeusasioita on sivuttu eri oppiaineiden opetuksen yhteydessä. Tekijänoikeuteen liittyvät aiheet ovat olleet esillä esimerkiksi äidinkielen, yhteiskuntaopin, historian ja kuvaamataidon opetuksessa. Opetusta on annettu esimerkiksi lähdeviitteistä ja kuvien käytöstä. Eräässä kunnan opetustoimen hallinnon haastattelussa tuotiin esiin, että oppilaille tulisi opettaa tekijänoikeuden peruserätyksiä ylipäätään, eikä niinkään yksittäisiä sääntöjä. Oppilaiden puutteellinen tekijänoikeustietämys on tunnustettu Valtioneuvoston kanslian julkaisemassa *Digiajan peruskoulu 2017* -raportissa⁶² sekä Kopioston julkaisemissa opetustoimintaa koskevissa selvityksissä (2015 ja 2018)⁶³.

4.1.2. Tekijänoikeuteen liittyvän tiedon saatavuus opettajille

Vuodesta 2017 lähtien Opetushallitus on neuvotellut oppilaitosluparatkaisuisista tekijänoikeusjärjestöjen ja lähettäjäyritysten kanssa⁶⁴. Se myös osallistuu käyttöluvista tiedottamiseen yhteistyössä tekijänoikeusjärjestö Kopioston kanssa. Kopioston kouluksia on järjestetty vuosittain noin sata eri puolella Suomea ja ne ovat tavoittaneet joka

---

56 Helsingin, Vantaan ja Jyväskylän kuntakohtaisissa opetussuunnitelmissa tekijänoikeusasiat ovat integroituna muun muassa erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin osa-alueisiin sekä suomen kielen ja kirjallisuuden opetuksen osaamistavoitteisiin. Kuntakohtaiset opetussuunnitelmat ovat saatavilla seuraavissa osoitteissa:

- Helsinki, <https://dev.hel.fi/paatokset/media/att/98/98ec73d9706f90dee70d443b6bf82bba32e321f7.pdf>.
- Vantaa, <http://vantaapops.wp-palvelu.fi/>.
- Jyväskylä, <https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/jyvaskyla>.

57 Kopiraittilan koulu, <https://kopiraittila.fi/>.

58 Lisensointipäällikkö Kirsi Salmela, Kopiosto. Haastattelu 8.8.2018.

59 Lähde: Kotek-hankkeen verkkosivut, <https://seoppikoulutus.wordpress.com/2018/03/08/nuorille-mediatuotannon-pelisaannot-selviksi-kotek6/>.

60 Ks. pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Copyright-related Education for the Public in General. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisu 39:24 (2016). Saatavilla osoitteessa https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreports14_copyright-relatededucationforthepublicingeneral.pdf.

61 Hyvönen et al. (2018), s. 37.

62 Kaksi kolmasosaa viidennen luokan oppilaita vastasi, että koulussa on puhuttu tekijänoikeuksista. Kuitenkin kun viidennen ja kahdeksannen luokan oppilaita (yli 8000 vastaajaa molemmissa ryhmissä) kysyttiin, kuinka teossuoja syntyy, enemmistö vastaajista ei tiennyt ja oikean vastauksen kahdeksaluokkalaisista tiesi vain noin joka kymmenes ja viidesluokkalaisista vielä harvempi. Lähde: Kaarakainen et al. (2017), s. 36.

63 Kopiosto (2015), s.42; Hyvönen et al. (2018), s. 38.

64 Vuoteen 2017 saakka oppilaitosluparatkaisuisista neuvottelemisen kuului opetus- ja kulttuuriministeriön tehtäviin. Lähde: Lakimies Sanna Haanpää, Opetushallitus. Haastattelu 14.8.2018.

vuosi noin 4000 opettajaa. Koulutukset voivat olla työpajamuotoisia tai luentoja isoille tai pienille opettaja- ja oppilasryhmille. Tämän lisäksi Kopiosto levittää tietoa isoissa koulutustapahtumissa, kuten Educa-messuilla. Koulujen tekijänoikeudet kuntoon (Kotek) -hankkeessa (Suomen eOppimiskeskus)⁶⁵ on vuodesta 2011 saakka järjestetty opettajille säännöllistä koulutusta, esimerkiksi erilaisten työpajojen muodossa. Operight-hankkeessa (IPR University Center) on vuodesta 2010 järjestetty tietoisuustyypistä koulutusta. Sen puitteissa on tuotettu yhteensä yli sata koulutustilaisuutta, jotka ovat olleet avoimia sekä opettajille eri koulutusasteilla että opettajaksi opiskeleville.⁶⁶

Tämän tutkimuksen kohdekouluissa tekijänoikeuteen liittyvää koulutusta on järjestetty hyvin vähäisesti tai ei ollenkaan. Ainoastaan Helsingin kohdekoulussa mainittiin opetustallennuksen tekijänoikeuskysymyksiä käsitellyt pedagoginen iltapäivä, ja senkin järjestämisestä oli jo vähintään kymmenen vuotta aikaa. Kuntien opetustoimien hallinnoissa tehdyissä haastatteluisissa mainittiin kuitenkin, että opettajille on järjestetty koulutusta esimerkiksi Kopioston toimesta. Kopioston ja Opetushallituksen tilaaman selvityksen mukaan noin kolmasosa (33%) peruskoulujen opettajista on joskus osallistunut tekijänoikeuskoulutukseen⁶⁷. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n *Askelmerkit digiloikkaan* -raportin mukaan tekijänoikeusasiat ovat jääneet vähälle huomiolle opettajien täydennyskoulutuksessa sekä oppilaitoksissa.⁶⁸ Kopioston vuonna 2015 toteuttamasta selvityksestä ilmenee, että opettajille merkittäviä tietolähteitä ovat tekijänoikeusjärjestöjen (erityisesti Kopioston) ja Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n järjestämät koulutukset.

Suomessa on julkaistu useita opetustoiminnan tekijänoikeuskysymyksiä käsitteleviä oppaita, kuten *Opettajan tekijänoikeusopas* (Toikkanen & Oksanen 2011), *Opetustoimien tekijänoikeudet* (Sorvari 2010) ja *Tekijänoikeus opetuksessa – opas opettajille, kouluttajille ja opetushallintoon* (Mansala 2009). Lisäksi saatavilla on useita opetuksen tekijänoikeuskysymyksiin keskittyneitä verkkopalveluita kuten IPR-instituutin ylläpitämä Operight -sivusto⁶⁹, Kopioston tuottama Kopiraitilla -sivusto sekä edellä mainitun Opettajan tekijänoikeusoppaan yhteyteen perustettu Opettajan tekijänoi-

---

65 Kotek-hankkeen verkkosivut: <https://www.eoppimiskeskus.fi/kotek-hanke>.

66 Lähde: Koulutuspäällikkö Anni Wargh, IPR University Center. Sähköpostitiedustelu 18.4.2019.

67 Hyvönen et al. (2018), s. 46.

68 Opetusalan ammattijärjestö OAJ (2016). *Askelmerkit digiloikkaan*. OAJ:n julkaisusarja 3:2016. Saatavilla osoitteessa <https://www.oaj.fi/cs/oaj/OAJn%20askelmerkit%20digiloikkaan>.

69 Saatavilla osoitteessa <https://operight.fi/>.

keus -sivusto⁷⁰.⁷¹ Kopiosto tarjoaa maksutonta neuvontaa opettajille sähköpostitse ja puhelimitse. Myös yliopistoissa on tuotettu aiheeseen liittyvää tietoa⁷².

Kopioston tiedotustoimet tunnettiin haastatteluissa selkeästi parhaiten. Kopioston tuottamia materiaaleja kuten julisteita ja tietolehtisiä oli myös ollut esillä kouluissa ja kuntien opetushallinnoissa. Muita hankkeita, kuten IPR University Centerin Operight-hanke, KOTEK-hanke tai Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen hankkeet tunnettiin lähinnä nimeltä.

Kartoituksen kohdekouluissa arkisissa tilanteissa turvauduttiin usein kollegoiden apuun. Asioita selvitettiin lähtökohtaisesti rehtorin kanssa, mutta tietoa saatettiin kysyä myös tekijänoikeusasioihin perehtyneiltä muilta opettajilta. Opetushallituksella on ollut syksystä 2016 alkaen käynnissä laaja tutoropettaja-hanke⁷³, jonka myötä kouluissa on kiertänyt tieto- ja viestintäteknologiaan perehtyneitä tutoropettajia. Monimutkaisissa kysymyksissä opettajat etsivät tietoa internetistä.

4.1.3. Opettajien tietämys tekijänoikeusasioista

Haastattelujen tuloksista voidaan huomata, että opettajien tekijänoikeusosaamisessa on suuriakin eroja. Haastattelujen perusteella opettajat tuntevat vähintään tekijänoikeuden perusteet. Yksittäisiin käyttötilanteisiin liittyvässä osaamisessa vaikuttaa kuitenkin olevan parannettavaa ja opettajat eivät usein tiedä, mitä he voivat tehdä tekijänoikeuslain ja käyttöluvien puitteissa. Niin ikään digitaalisten sisältöjen käytön yleistymisen opetuksessa aiheuttaa epätietoisuutta opettajien keskuudessa. Erityisesti hämmennystä aiheuttavat audiovisuaaliset sisällöt, joiden esittämiseen oppitunneilla saattaa liittyä epäselvyyksiä, eikä esittämiseen tarvittavia lupia ole välttämättä hankittu. Lähes kaikissa haastatteluissa nousi esiin opettajien epätietoisuus liittyen verkossa saatavilla olevien videoiden (erityisesti YouTuben) opetuskäyttöön. Sama on havaittu aiemmin myös Cuporen toteuttamassa pilottitutkimuksessa⁷⁴ ja Kopioston

---

70 Saatavilla osoitteessa <https://www.opettajantekijanoikeus.fi/tietoja/>.

71 Kopioston ja Opetushallituksen tilaamaan selvitykseen vastanneista peruskoulun tai lukion opettajista 38 prosenttia oli käyttänyt Kopiraitti-sivustoa (nyk. Kopiraittila), 22 prosenttia opettajan tekijänoikeusoppaan verkkosivuista ja 15 prosenttia Operight-sivustosta. (Hyvönen et al. 2018, s. 44.)

72 Ks. esim.:

- *Tekijänoikeudet opetuksessa*. Materiaalikononaisuus Helsingin yliopiston verkkosivuilla. Saatavilla osoitteessa <http://blogs.helsinki.fi/tekijanoikeudet-opetuksessa/>.
- Tervakari, A. *Tekijänoikeus opetuksessa ja oppimateriaalin valmistamisessa*. Verkkoinen Tampereen teknillinen yliopisto. Saatavilla osoitteessa <https://moodlez.tut.fi/mod/book/view.php?id=239226&chapterid=891>.
- Reh binder, M., Jäske, J., Nevanperä, T. *Tekijänoikeusopas: opiskelu, tutkimus ja opetus*. Verkkoinen Taideyliopistojen tekijänoikeuspalvelujen tekijänoikeusopas. Aalto-yliopiston oppimiskeskus. Saatavilla osoitteessa <https://libguides.aalto.fi/tekijanoikeusopas/etusivu>.

73 Suurin osa Suomen kunnista on mukana hankkeessa. Ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö. *Tutoropettaja jokaiseen Suomen kouluun – vuoden 2017 valtionavustukset haettavina*. Tiedote 12.9.2017, https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tutoropettaja-jokaiseen-suomen-kouluun-vuoden-2017-valtionavustukset-haettavina.

74 Pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works by the Public. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisu 39:30 (2016).

selvityksessä⁷⁵. Myös kuvien käyttöön, Kopioston aiemman havainnon mukaisesti, liittyy epätietoisuutta opettajien keskuudessa.

Osaamisen kehittämisen tarve nousi esiin haastateltaessa kuntien opetushallintoa ja oppilaitoksia. Opettajien puutteellinen tekijänoikeusosaaminen tai tiedon puute on aiemmin tunnistettu ongelmaksi muun muassa Cuporen toteuttamassa pilotititutkimuksessa⁷⁶, Kopioston selvityksessä (2015), Kopioston ja Opetushallituksen tilaamassa selvityksessä (2018) sekä Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n *Askelmerkit digiloikkaan* -raportissa⁷⁷. Kopioston *Tekijänoikeus ja opetus* -selvitykseen vastanneet opettajat tunsivat erilaisia tekijänoikeuteen liittyviä aihepiirejä⁷⁸ kohtalaisen hyvin ja erilaiset käyttöluvut olivat merkittävälle osalle opettajista tuttuja⁷⁹. Kopioston selvityksen tulosten perusteella opettajilla on kuitenkin puutteita tietämyksessä tekijänoikeudesta ja tekijänoikeusluvista⁸⁰: epäselvyyttä liittyy muun muassa moniin kollektiivisten sopimusten sallimiin tilanteisiin sekä toisten tuottamien materiaalien käyttö lupiin.⁸¹ Kopioston tilaaman *Materiaalit ja tekijänoikeudet opetuksessa* -selvityksen perusteella tekijänoikeuteen ja luparatkaisuihin liittyvien aihepiirien tuntemus peruskoulu- ja lukio-opettajien keskuudessa on kuitenkin parantunut vuodesta 2015⁸². Koulutus- ja tiedotustarpeen arvioinnissa on huomioitava se seikka, että usein puutteita osaamisessa tunnistavat vain ne opettajat, joilla on jo jonkin asteinen tekijänoikeusosaaminen.

Sekä kouluissa että opetushallinnoissa esitettiin toiveita koulutuksen ja tiedotustoimien lisäämiselle. Kuntien opetushallinnon tasolla toivottiin tekijänoikeus- ja vastuukysymyksiä käsittelevää tietoa opetustoimen johdolle sekä viestintä- ja tietohallinnossa työskenteleville henkilöille. Erään kunnan haastattelussa toivottiin, että koulutus- ja tiedotushankkeet toteutettaisiin aktiivisessa yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Kouluissa toivottiin erityisesti arjen kiireisiä tilanteita palvelevaa tietoa ja koulutusta. Haastatteluissa mainittiin, että monenlaiset tahot ohjaavat tietoa kouluille, ja tästä syystä pidettiin tärkeänä, että tekijänoikeustietoa tarjottaisiin helposti lähestyttävässä muodossa⁸³. Yhdessä haastattelussa ehdotettiin esimerkiksi kansallista keskitettyä palvelua, josta opettaja voisi helposti hakea tietoa siitä, miten tietyn tyypp-

---

75 Kopiosto (2015), s. 41-42.

76 Pilotititutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works by the Public. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisu 39:30 (2016).

77 Opetusalan ammattijärjestö OAJ (2016), s. 38.

78 Opettajan tekijänoikeudet itse tekemäänsä materiaaliin, opiskelijan tekijänoikeudet omaan työhön, internetistä vapaasti saatavilla olevan aineiston käyttöoikeudet opetuksessa sekä videopalveluissa (esim. YouTube) olevien videoiden esittämisoikeudet oppitunneilla.

79 Kysyttäessä erilaisten käyttölupien tuntemuksesta puolet tai yli puolet oli kuullut tai tunsu hyvin kysytyjä lupia. Parhaiten luvista tunnettiin valokopiointilupa, jonka tunsu hyvin tai oli kuullut noin 95% vastaajista sekä lupa esittää Yle Arenassa ja Elävässä arkistossa olevia ohjelmia opetuksessa, josta oli kuullut tai tunsu hyvin noin 85% vastaajista. Huonoimmin luvista tunnettiin näytelmien esittämislupa, josta noin puolet 49% vastaajista ei ollut kuullut lainkaan.

80 Kopiosto (2015), s. 40, 44 ja 48.

81 Kopiosto (2015), s. 31 ja 37.

82 Hyvönen et al. (2018), s. 39-41.

83 Kopiraitin (nyk. Kopiraitilla) tiedotuksen tosin ilmaistiin eräässä haastattelussa täyttäneen tämän kriteerin hyvin.

pistä materiaalia voidaan käyttää opetuksessa. Myös Kopioston selvitysten mukaan suurin tekijänoikeustietämyksen kartuttamista rajoittava tekijä oli ajanpuute, ja tärkeimpinä keinoina tietämyksen lisäämiseksi pidettiin tekijänoikeuskoulutusta sekä ytimekkäitä ja selkeitä tiedotustoimia⁸⁴.

4.2. Tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttö opetustoiminnassa

Tässä luvussa käydään läpi aineistonhankinnan prosesseja sekä teosten käyttöön liittyviä ongelmia ja erityistilanteita. Alaluvuissa 4.2.1. ja 4.2.2. muodostetaan kokonaiskuva siitä, miten oppimateriaalien ja käyttölupien hankinta on järjestetty kunnissa ja oppilaitoksissa. Alaluvussa 4.2.3. käsitellään aineistojen käyttöön ja käyttölupien hankintaan liittyviä ongelmia. Alaluku 4.2.4. keskittyy digitaalisten oppimisympäristöjen ja etäopiskelualustojen käyttöön liittyviin kysymyksiin. Alaluvussa 4.2.5. käsitellään tilanteita, joissa opettaja tai oppilas luo tekijänoikeudella suojatun teoksen tai oppimateriaalin. Luvussa kartoitetaan myös tähän liittyviä sopimuksia ja käytänteitä oppilaitoksissa ja kunnissa.

4.2.1. Käytetyt aineistotyypit

Haastattelujen perusteella oppikirjankustantajilta hankitut materiaalit, kuten perinteiset oppikirjat ja sähköiset materiaalit, muodostavat suurimman osan opetuksessa käytetyistä materiaaleista. Sama havainto on tehty Cuporen toteuttamassa pilottitutkimuksessa⁸⁵, Kopioston selvityksessä (2015) ja Valtioneuvoston kanslian väliraportissa. Suurin osa Kopioston selvitykseen vastanneista (yli 90%) oli käyttänyt painettua oppitai työkirjaa päivittäin tai muutaman kerran viikossa opetuksessa.⁸⁶ Valtioneuvoston kanslian raportin mukaan perinteiset oppikirjat, vihot, harjoituskirjat sekä monisteet ovat yhä opiskelun keskiössä.⁸⁷ Digitaalista materiaalia käytetään kuitenkin kasvavassa määrin osana opetusta. Vuonna 2018 toteutetussa Kopioston ja Opetushallituksen tilaamassa selvityksessä 99 prosenttia vastanneista peruskoulun opettajista kertoi käyttävänsä digitaalista materiaalia opetuksessa.⁸⁸ Tämän tutkimuksen haastatteluissa digitaalisten oppimateriaalien yleistyminen tunnistettiin, mutta niiden käyttö on ollut oppilaitoksissa pääasiassa rinnakkaista perinteisten oppimateriaalien kanssa. Osassa

---

84 Kopiosto (2015), s. 47 ja Hyvönen et al. (2018), s. 53-54.

85 Pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works by the Public. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisuja 39:30 (2016).

86 Kopiosto (2015), s. 17.

87 Kaarakainen et al. (2017).

88 Hyvönen et al. (2018), s. 15. Digitaalisella materiaalilla tarkoitettiin selvityksessä niin sähköisiä oppimateriaaleja kuin myös internetissä olevia materiaaleja, verkkovideoita, verkkolehtiä, opettajan itse tekemää materiaalia, jne.

haastatteluista tuotiin esiin, että digitaalisia aineistoja ei ole nähty potentiaalisena perinteisen oppikirjan korvaajana (kirja digitaalisessa muodossa), vaan pikemminkin mahdollisuutena hyödyntää uudenlaisia menetelmiä oppimisessa.⁸⁹

Haastattelutulosten perusteella on myös tavallista, että opettajat laativat materiaaleja itse ja jakavat niitä etenkin samoja oppiaineita opettavien opettajien kesken. Varsinaisten oppimateriaaleiksi laadittujen aineistojen lisäksi opettajat hyödyntävät opetuksessa alkuperäisiä aineistoja kuten audiovisuaalisia sisältöjä, musiikkia ja kuvia. Oppimateriaalia saatetaan niin ikään etsiä internetistä. Kopioston tutkimuksen (2015) mukaan internetistä avoimesti löytyvien materiaalien käyttö opetuksessa tai sen valmistelussa on harvemmin päivittäistä, mutta suurin osa opettajista oli käyttänyt kuvia, tekstiä, videoita tai musiikkia/ääntä vähintään muutaman kerran kuukaudessa⁹⁰. Kopioston ja Opetushallituksen tilaaman selvityksen (2018) perusteella YouTuben ja Yle Areenan käyttö on lisääntynyt peruskouluissa ja lukiossa parin viimeisen vuoden aikana.⁹¹

4.2.2. Käyttölupiin liittyvä hallinnollinen työ

Tutkimuksen kaikissa kolmessa kohdekunnassa oppimateriaalihankintoihin liittyvä pedagoginen harkinta tehdään pääasiassa oppilaitoksissa. Merkittäviä hankintoja saatetaan kuitenkin tehdä myös kuntatasolla kaikille kouluille yhteisesti. Haastatteluissa korostettiin koulutasolla tapahtuvaa päätöksentekoa opettajien pedagogisen autonomian näkökulmasta: halutaan, että opettajilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten tai millaisia materiaaleja käyttäen opetusta järjestetään. On tavallista, että opettajat tekevät kouluille toivomuksia hankittavasta aineistosta, mutta viime kädessä rehtori päättää hankinnoista koulun budjetin puitteissa. Koulusihteerit tai hankinnoista vastaavat opettajat avustavat rehtoria hankintojen teossa. Kunnilla on merkittävä rooli hankintojen teknisessä toteuttamisessa. Kuntaliiton omistama KL-kuntahankinnat Oy kilpailuttaa oppimateriaalihankintoja kuntien puolesta.

Kuntien Tiera Oy:n omistamaa sähköisten oppimateriaalien kauppa- ja jake-lupalvelu Edustorea⁹² käytetään useissa kunnissa digitaalisten oppimateriaalien hankintapaikkana. Vantaan kohdekoulussa käytettiin aiemmin aktiivisesti erään oppimateriaalikustantajan tarjoamaa alustaa, mutta nykyään kaikki digitaaliset oppimateriaalihankinnat tehdään Edustoren kautta. Jyväskylä on myös yksi Edusto-

---

89 Kopioston selvityksen mukaan oppikirjankustantajien lisäksi muut tahot kuten lehtikustantajat ja medialat, sekä erilaiset järjestöt ja viranomaiset tarjoavat materiaaleja opetuskäyttöön. Näiden materiaalien päivittäinen tai viikoittainen käyttö oli harvinaisempaa, mutta satunnaisempi käyttö muutaman kerran kuukaudessa tai vuodessa oli kuitenkin hyvin yleistä. Ks. Kopiosto (2015), s. 17.

90 Kopiosto (2015), s. 27 ja 30.

91 Hyvönen et al. (2018), s. 21.

92 Edustore integroidaan osaksi kunnassa käytössä olevia oppimisolustoja. Tällaisia ovat muun muassa Edison-, Moodle, Peda-net-, Microsoft O365-, G Suite for Education, Fronter- sekä It's Learning- ja Opinaika-oppimisolustat. Lisätietoa Edustoresta: <http://www.edustore.fi/etusivu>.

ren käyttäjäkunnista, mutta siellä Edustorea on kohdekoulussa käytetty vähäisesti. Sen sijaan digitaalisia oppimateriaaleja on tilattu suoraan kustantajilta. Helsinki ei käytä Edustore-palvelua, vaan kaupungissa on opetushallinnon tasolla suunniteltu digitaalisia oppimateriaaleja yhdessä kustantajien ja materiaalin tuottajien kanssa. Nämä materiaalit ovat sisältäneet esimerkiksi animaatioita, simulaatioita⁹³, multimedia-aineistoja ja pelejä. Helsingin kohdekoulussa on käytetty Tabletkoulu-palvelua, jonka digitaaliset oppimateriaalit perustuvat uusimpia teknologioita hyödyntäviin opetusmenetelmiin⁹⁴. Koulut saattavat saada materiaaleja käyttöönsä myös erilaisten opetuksen kehittämishankkeiden kautta⁹⁵.

Yksittäisten käyttö lupien hankkiminen tuli haastatteluissa esille erityisesti tilanteissa, joissa opettajat käyttävät toisten opettajien laatimia oppimateriaaleja. Näissä tilanteissa on tavallista, että lupaa kysytään toiselta opettajalta suullisesti. Yhdessä kohdekoulussa oli hankittu APFI:lta jatkuva elokuvien esityslupa. Eräässä koulussa oli puolestaan hankittu lupa elokuvan esittämiseen koulun joulujuhlassa. Havainnot tukevat Kapioston vuonna 2015 toteuttaman tutkimuksen tuloksia, jonka mukaan yksittäisten käyttö lupien hankkiminen ei ole kovinkaan yleistä kouluissa: noin 20% peruskoulujen opettajista on joskus itse hankkinut luvan teoksen käyttöön opetuksessa suoraan tekijältä, kustantajalta tai tuottajalta⁹⁶.

Avoimen lisensoinnin käyttö tuli kouluissa esiin erityisesti kuvien käytön yhteydessä. Yhdessä kohdekouluista Creative Commons -lisensoituja aineistoja kerrottiin käytettävän etenkin taideaineiden opetuksen yhteydessä. Kapioston tutkimuksesta (2015) käy ilmi, että noin neljäsosa (24%) peruskoulujen opettajista on käyttänyt Creative Commons -lissenssien alaisia materiaaleja opetuksessa tai sen valmistelussa viimeisen vuoden aikana⁹⁷.

Tekijänoikeuteen liittyvä hallinnollinen työ määrä arvioitiin niin kuntien opetushallinnoissa kuin kouluissakin vähäiseksi. Erityistä huomiota vaativia asioita saatetaan ilmaista silloin tällöin, mutta laajempaa hallinnollista työtä tarvitaan lähinnä muutamana päivänä silloin, kun kouluissa tehdään aineistohankintoja. Myöskään Cuporen toteuttaman pilottitutkimuksen⁹⁸ mukaan tekijänoikeuksien hallinnointiin ei käytetä paljonkaan resursseja kouluissa, koska kollektiivilisenssit neuvotellaan niiden puolesta. Pilottitutkimuksessa koulujen hallintoja työllistäväksi tunnistettiin lähinnä elokuvien esitysoikeuksien hankinta, ja tässäkin oppilaitosten omat hankintojen rapor-

---

93 Simulaatiolla tarkoitetaan jonkun todellisen järjestelmän, prosessin tai ympäristön keinotekoisista toisintamista, jonka avulla oppija voi tutkia sen toiminnallisuuksia.

94 Tabletkoulu, <https://www.tabletkoulu.fi/>.

95 Esimerkiksi Jyväskylässä on toteutettu kielenopetukseen liittyviä hankkeita, joissa pilottikoulut ovat saaneet aineistoja käyttöön hankkeen kautta.

96 Kapiosto (2015), s. 45.

97 Kapiosto (2015), s. 31.

98 Pilottitutkimusraportti *Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works by the Public. Report on Piloting in Finland*, Cuporen verkkojulkaisu 39:30 (2016).

tointiin liittyvät hallinnolliset käytännöt voivat työllistää enemmän kuin varsinainen käyttöluvan hankkiminen oikeudenhaltijalta.

4.2.3. Aineistojen käyttöön ja käyttöluvien hankkimiseen liittyvät ongelmatilanteet

Digitaalisen kehityksen myötä mahdollistuneisiin aineistojen hyödyntämistapoihin liittyy aineiston perusteella epäselvyyksiä opettajien keskuudessa. Yksi keskeisemmistä haasteista liittyy puutteelliseen tekijänoikeustietämykseen, joka voi rajoittaa erilaisten kiinnostavien materiaalien käyttöä opetuksessa. Haastattelujen perusteella tekijänoikeudet kuitenkin harvemmin estävät opetuksen järjestämistä. Useimmiten on mahdollista harkita opetuksen järjestämistä vaihtoehtoisilla tavoilla, mikäli jokin nimenomainen käyttö ei ole tekijänoikeuksien tai käyttöluvien puitteissa mahdollista. Niin ikään vuonna 2018 toteutetun Kopioston ja Opetushallituksen tilaaman selvityksen mukaan opettajille on usein epäselvää, mitä on sallittua käyttää tai minkä verran on sallittua kopioida. Epäselvyyksien taustalla on sekä tekijänoikeussääntöjen paljous että tiedon, ajan ja määrärahojen puute.⁹⁹

Haastatteluaineistosta nousee esiin audiovisuaalisten sisältöjen hyödyllisyys eri oppiaineiden opetuksessa. Opettajille voi kuitenkin olla epäselvää, mitkä sisällöt kuuluvat Opetushallituksen neuvotteleman luvan piiriin ja mitkä käyttötavat vaativat käyttöluvan hankkimista. Yhdessä koulussa nostettiin esiin myös elokuva-lisenssien hinta: yksittäisen elokuvan esittämislupa voi maksaa satoja euroja, mikä muodostaa merkittävän kuluerän koulun budjetissa. Siksi toivottiin, että elokuva-lisenssejä voitaisiin hankkia koulujen puolesta keskitetysti (esimerkiksi kuntatasolla). Myös verkossa saatavilla olevien videoiden käyttö opetuksessa nousi esiin useassa haastattelussa: internetissä, erityisesti YouTubessa, on paljon videoita, joita voitaisiin hyödyntää eri oppiaineiden opetuksessa. Esimerkiksi käsityön opetuksessa voitaisiin hyödyntää mekaanisia työvaiheita mallintavia videoita. Esiin nousi myös kysymys siitä, saadaanko videoita upottaa ja linkittää oppilaiden e-portfolioihin.

Myös kuvien käyttöön liittyvät ongelmatilanteet tulivat esiin haastatteluissa. Tyypillinen tilanne on, että opettaja löytää internetistä sopivan kuvan, mutta ei tiedä, voiko sitä käyttää esimerkiksi osana oppimateriaalia. Haastatteluissa tuli esiin, että opettajat saattavat suosia Creative Commons -lisenssoituja kuvia ongelmien välttämiseksi. He eivät myöskään välttämättä ole tietoisia Opetushallituksen ja Kopioston kopiointiluvan mahdollistamista kuvien käyttötavoista. Audiovisuaalisten sisältöjen (erityisesti

---

⁹⁹ Epäselvyyttä esiintyy erityisesti audiovisuaalisen materiaalin (mm. YouTube-videot) ja kuvien käytön yhteydessä. Ks. Hyvönen et al. (2018), s. 48–50.

verkossa saatavilla olevien videoiden) sekä kuvien käyttöön liittyvä epävarmuus ja tekijätietojen saatavuus on havaittu ongelmaksi myös Kopioston selvityksessä (2015)¹⁰⁰.

Haastattelujen perusteella aineistojen saatavuuteen ja käyttöön liittyvät ongelmat eivät välttämättä liity suoraan tekijänoikeuksiin, vaan useasti pikemminkin käytettävissä oleviin resursseihin. Aineistohankinnoista voidaan joutua kouluissa säästämään rajallisten budjettien vuoksi. Toisaalta ongelmat voivat liittyä myös sopivien aineistojen puutteeseen ylipäätään. Esimerkiksi erään kunnan opetushallinnon edustaja kertoi haastattelussa, että he olivat törmänneet sähköisen oppimateriaalin saatavuusongelmiin. Tarpeelliseksi koettiin esimerkiksi materiaalit, joita voidaan muokata, edelleen kehittää ja yhdistellä opetuksessa. Opettajille voi syntyä tarve esimerkiksi valikoida ainoastaan tiettyihin aihealueisiin keskittyviä tehtäviä, jotka saattavat löytyä eri vuosiluokille suunnatuista oppimateriaaleista. Haasteita odotettiin tulevaisuudessa liittyvän muun muassa alustatalouden kehittymiseen ja monimediasisältöjen paketointiin helposti hallinnoitaviksi kokonaisuuksiksi. Eri muodoissa olevien materiaalien joustava käyttö (ml. yhdistely ja muokkaaminen) voi olla haasteellista erityisesti silloin, kun monta eri teostyyppiä sisältävällä aineistolla on lukuisia oikeudenhaltijoita.

4.2.4. Digitaalisten oppimisympäristöjen käyttö ja etäopiskelu

Haastattelujen perusteella kouluissa on tavallista käyttää erilaisia digitaalisia oppimisympäristöjä¹⁰¹ kuten Pedanet ja G Suite for Education, joiden osaksi myös voidaan integroida oppimateriaalien hankinta- ja jakelukanava Edustore. Kopioston ja opetushallituksen tilaamaan *Materiaalit ja tekijänoikeudet opetuksessa* -selvitykseen vastanneista peruskoulun opettajista yli kaksi kolmannesta (72 %) käytti digitaalisia sovelluksia opetuksessa. Tämän kartoituksen kohdekouluissa sekä opettajat että oppilaat käyttävät digitaalisia oppimisympäristöjä aktiivisesti sekä viestinnässä että erilaisten materiaalien säilytyksessä. Yhdessä kouluista oli käytetty myös Educast-palvelua, jonka avulla voidaan tallentaa tv-ohjelmia opetuskäyttöön¹⁰². Opetushallituksen tutoropettaja-hankkeessa on tarjottu opettajille tieto- ja viestintäteknologista tukea oppimisympäristöjen käyttämisessä ja esimerkiksi Vantaan kouluissa on aiemmin kiertänyt verkkopedagogiikan tukihenkilöitä. Erilaisten digitaalisten oppimisympäristöjen on yleisesti koettu tukevan opetusta hyvin, mutta esimerkiksi Edustoreen liittyviä ongelmia nousi kuitenkin esiin muutamassa haastattelussa.

Digitaalista teknologiaa hyödyntävää etäopetusta ei tarjota haastatelluissa oppilaitoksissa ja sen käyttö on havaittu harvinaiseksi myös aikaisemmissa tutkimuksissa.

---

¹⁰⁰ Kopiosto (2015), s. 41.

¹⁰¹ Digitaalisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan digitaalisen oppimisympäristön infrastruktuuria, jonka päälle voidaan rakentaa palveluja opetuksen ja oppimisen tarpeisiin.

¹⁰² Educast -palvelu, <https://www.educast.fi/login>.

Sitä saatetaan antaa alueilla, joilla on pitkät välimatkat ja useita pieniä kouluja. Havainto saa tukea Valtioneuvoston kanslian julkaisemasta Digiajan peruskoulu 2017 -tutkimuksesta sekä Kopioston Tekijänoikeus ja opetus -selvityksestä, joiden mukaan verkon kautta tapahtuva etäopetus on harvinaista peruskouluissa ja lukiossa. Kopioston selvityksen mukaan ainoastaan noin kymmenesosa opettajista oli antanut etäopetusta viimeisen vuoden aikana (11%) ja suurin osa (noin 74%) ei ollut antanut sitä koskaan¹⁰³.

Valtioneuvoston kanslian selvityksen¹⁰⁴ mukaan digitaalista teknologiaa käytetään aktiivisesti opetuksessa tai sen tukena Suomessa. Erilaisten laitteiden käytössä esiintyy kuitenkin alueellisia eroja. Myös Kopioston ja Opetushallituksen tilaaman *Materiaalit ja tekijänoikeudet opetuksessa* -selvityksen mukaan digitaalista teknologiaa hyödynnetään opetuksessa säännöllisesti: suurin osa (93 %) opettajista peruskouluissa ja lukioissa käyttää tietokonetta päivittäin opetuksessa, ja valtaosa opettajista käyttää tablettia (76 %) vähintään viikoittain¹⁰⁵.

4.2.5. Tilanteet, joissa opettaja tai oppilas on tekijänä

Haastatteluissa tuli esiin, että opettajat valmistavat usein oppimateriaalia itse. Kopioston ja Opetushallituksen tilaaman selvityksen (2018) vastaajista yli 70 prosenttia käytti itse tekemäänsä tai kokoamaansa opetusmateriaalia vähintään kerran viikossa ja noin puolet peruskoulun opettajista oli jakanut itse tekemäänsä materiaalia muiden opettajien käyttöön.¹⁰⁶ Haastattelujen perusteella on tavallista, että opettajat jakavat itse tekemiään materiaaleja muille, etenkin samoja oppiaineita opettaville opettajille. Erityisiä menettelyjä tai käytäntöjä ei kouluissa tähän liittyen ollut, mutta joissain haastatteluissa korostettiin, että materiaalien jakaminen on ollut vapaaehtoista.

Opettajat jakavat tavallisesti valmistamiaan materiaaleja suoraan niitä tarvitsevalle opettajalle, jolloin käytöstä sovitaan vapaamuotoisesti. Myös erilaisia alusta- ja pilvipalveluita, kuten G Suite for Education, saatetaan käyttää materiaalien jakamisessa, tai niitä saatetaan hyödyntää, kun tuotetaan materiaaleja yhdessä muiden opettajien kanssa. Kopioston *Tekijänoikeus ja opetus* -selvityksen mukaan noin kolmasosa (36%) opettajista oli jakanut tekemiään materiaaleja verkossa muiden opettajien käyttöön viimeisen puolen vuoden aikana¹⁰⁷. Kopioston ja Opetushallituksen tilaaman *Materiaalit ja tekijänoikeudet opetuksessa* -selvityksen mukaan ainoastaan kahdeksan prosenttia opettajista oli sopinut materiaalin tekemisestä ja/tai jakamisesta muiden opettajien

---

¹⁰³ Eroja havaittiin myös sukupuolten välillä. Digilaitteiden käyttö koulun ulkopuolisessa opetuksessa arvioitiin yleisemmäksi miesopettajien keskuudessa.

¹⁰⁴ Lähde: Kaarakainen et al. (2017).

¹⁰⁵ Lähde: Hyvönen et al. (2018), s. 11.

¹⁰⁶ Hyvönen et al. (2018), s. 24 ja 30.

¹⁰⁷ Kopiosto (2015), s. 35.

käyttöön oppilaitoksen tai työnantajan kanssa ja opettajat kaipaivat asiasta tarkempaa ohjeistusta.¹⁰⁸ Yli puolet (63%) selvitykseen vastanneista oli liittännyt itse tekemäänsä opetusmateriaaliin jonkun muun tekemiä aineistoja kuten kuvia (92%), tekstiotteita (46%), lehtiartikkeleita (36%), liikkuvaa kuvaa (30%) tai musiikkia (18%)¹⁰⁹.

Helsinki oli haastatelluista kunnista ainoa, jossa oppimateriaaleja oli tuotettu kunnan koordinoimana. Kaupungin hankkeissa, erityisesti lukiopuolella, on kehitetty sähköisiä materiaaleja, joiden tuottamisesta on sovittu opettajien kanssa. Oppimateriaaleja on ostettu opettajilta Creative Commons -lisenssien alaisina, sillä tämä mahdollistaa materiaalin julkaisun, muokkaamisen ja jatkokehittämisen. Korvaus on määräytynyt oppimateriaalin laajuuden mukaan. Sopimista varten on kehitetty sopimispohja, jonka laatimisessa on hyödynnetty olemassa olevia sopimusmalleja¹¹⁰ ja konsultoitu muita kaupunkeja. Sopimus pohjaan on oltu erittäin tyytyväisiä niin opettajien kuin opetushallinnon keskuudessa. Myös Jyväskylän opetustoimen hallinnossa tiedostettiin lisääntyneet mahdollisuudet oppimateriaalin tuottamisessa opettajien yhteiseen käyttöön, mutta erityisiä ohjauskäytäntöjä tätä varten ei ollut muodostettu. Opettajat ovat saattaneet esimerkiksi tehdä oppimisen arvioinnin menetelmiin liittyviä materiaaleja kunnan yhteiseen käyttöön, jolloin niistä on sovittu erikseen ja opettajille on maksettu korvaus tehdystä työstä.

Haastatteluissa kerrottiin oppilaiden tekijänoikeuksien tulevan esiin lähinnä yksittäisissä tilanteissa. Esimerkiksi oppilaan kotoa saatetaan kysyä lupa, jos oppilaan työtä halutaan käyttää julkaisussa tai koulun esitteessä. Tavallinen käytäntö vaikuttaisi olevan, että lukuvuoden alussa täytettävissä oppilastietolomakkeissa kysytään lupaa oppilaan nimen, kuvien ja töiden julkaisemiseen. Haastatteluissa tuotiin esiin, että oppilaiden tekijänoikeuksien toteutumisesta huolehtiminen on myös monesti kolmansien tahojen vastuulla¹¹¹. Esimerkiksi silloin kun oppilastoita käytetään erilaisissa opettamisen kehittämishankkeissa, järjestävän tahon vastuulla on varmistaa, että tarvittavat luvat on hankittu oppilailta tai huoltajilta. Valtioneuvoston kanslian julkaiseman Digiajan peruskoulu 2017 -tutkimuksen mukaan valokuvaaminen ja videointi ovat oppilaiden keskuudessa yleisimmät tavat tuottaa sisältöjä digilaitteilla oppilaiden keskuudessa ja yli viidesosa oppilaista oli tehnyt animaatioita tai musiikkia. Kysymystä ei ollut rajattu erityisesti koulussa tehtyihin sisältöihin.

Olemassa olevien teosten käyttäminen osana oppilastoita tuli esiin Jyväskylän kohdekouluissa, jossa oli luovuttu musiikkikappaleen käytöstä osana koulua käsittelevää

---

108 Hyvönen et al. (2018), s. 33–34.

109 Hyvönen et al. (2018), s. 26–27.

110 Oppimateriaalien avoimeen lisensointiin on saatavilla valmiita sopimusmalleja esimerkiksi Opettajan tekijänoikeus -verkkosivustolta, <http://www.opettajantekijanoikeus.fi/aineisto/sopimusmallit-avoimeen-sisallontuotantoon/>.

111 Oppilaat saattavat esimerkiksi osallistua lehtiartikkelien tai elokuvien tekoon, jolloin toteuttavan tahon tulisi kysyä tarvittavat luvat.

oppilastyötä, koska havaittiin, että kappaleen käyttäminen ilman oikeudenhaltijan lupaa ei ole mahdollista. Suurin osa (88%) Kopioston ja Opetushallituksen tilaamaan *Materiaalit ja tekijänoikeudet opetuksessa* -selvitykseen vastanneista peruskoulun opettajista kertoi tehneensä oppilaiden kanssa projektitöitä, joihin on liitetty aineistoja (tekstiä, kuvia, musiikkia, liikkuvaa kuvaa, äänitehosteita jne.) internetistä.¹¹²

Helsingissä olemassa olevien teosten käyttämiseen liittyvät kysymykset nousivat esiin erityisesti keskusteltaessa kuvataiteen opetuksesta ja oppilaiden e-portfolioista: eräässä koulussa oli käsitelty kuvataiteen oppitunneilla sitä, miten olemassa olevia kuvia voidaan hyödyntää lähtökohtana uutta teosta tehtäessä. Helsingin kaupungin ePortfolio-kokeiluhankkeen yhteydessä oli havaittu, että kuvien käyttöön oppilaiden portfolioissa voi liittyä ongelmia. Oppilaitoksen verkossa saatavilla olevissa portfolioissa voi olla tarpeen säilyttää usean lukuvuoden ajan eri tyyppisiä materiaaleja, esimerkiksi kuvia, mikä ei ole tällä hetkellä mahdollista Kopioston kopiointiluvan puitteissa. Käytön luvanvaraisuuteen saattaa liittyä epätietoisuutta ja käyttölupien kattavuus voi olla riittämätön tarkoitusta varten. Valtioneuvoston kanslian Digiajan peruskoulu 2017 -tutkimuksen mukaan oppilaiden digitaalisten portfolioiden kerääminen ei ole kovin yleistä, ja ainoastaan noin joka seitsemäs (14%) opettajista oli käyttänyt digitaalisia portfolioita opetuksessa¹¹³.

---

¹¹² Hyvönen et al. (2018), s. 36.

¹¹³ Lähde: Kaarakainen et al. (2017).

5. Johtopäätökset

● Opetustoiminnassa käytetään laajasti eri tyyppisiä aineistoja, joiden käyttöön liittyy monia tekijänoikeudellisesti relevantteja kysymyksiä. Teosten opetuskäyttöä varten on muodostettu erityisiä lainsäädäntö- ja sopimuslissenssiratkaisuja, joiden tarkoituksena on edistää tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttöä oppilaitoksissa. Tässä luvussa käydään tiiviisti läpi tutkimusaineistosta nousevat tulokset ja esitetään keskeisiä johtopäätöksiä tekijänoikeusjärjestelmän toimivuudesta teosten opetuskäyttöön liittyen.

Tekijänoikeustietämys ja tiedon saatavuus

Opetuksessa käytettävän aineiston monimuotoisuuden sekä digitalisoitumisen myötä tulleiden uusien käyttötapojen vuoksi opetukseen liittyvien tekijänoikeuskysymysten syvälinen osaaminen vaatii erityistä asiantuntemusta. Opettajalle usein riittää oikeuksien ja velvollisuuksien tunteminen siinä laajuudessa, että hän kykenee opettamaan tekijänoikeuteen liittyviä aiheita opetussuunnitelman mukaisesti sekä käyttämään aineistoja opetuksessa asianmukaisella tavalla.

Tekijänoikeuteen liittyvät teemat ovat osana sekä kansallisia että kuntatasoisia opetussuunnitelmien perusteita, mikä kertoo pyrkimyksestä välittää tietyn asteinen tekijänoikeusosaaminen kansalaisille jo peruskouluiässä. Kartoituksen kohdekouluissa tekijänoikeusasioita on sivuttu eri oppiaineiden kuten äidinkielen, yhteiskuntaopin ja kuvaamataidon opetuksessa. Sen selvittämiseksi, kuinka riittävää opetus on opetussuunnitelman toteutumisen kannalta, tarvittaisiin perusteellisempaa tutkimusta oppilaiden tekijänoikeustietämyksen tasosta.

Kohdekoulujen henkilöstölle koulutusta on järjestetty erittäin vähän tai ei ollenkaan. Opettajien tekijänoikeustietämyksen tasossa voi olla suuriakin eroja, mutta vaikuttaa siltä, että epätietoisuus tekijänoikeudella suojattujen aineistojen sallituista käyttötavoista on yleistä. Haastatteluissa tehdyt havainnot tekijänoikeustietämyksen tasosta vahvistavat aiemmassa aihepiiriä käsittelevässä tutkimuksessa tehtyjä johtopäätöksiä. Merkille pantavaa on, että ongelmien tunnistaminen edellyttää tietynasteista tietämystä tekijänoikeusasioista. Tietämyksen lisääntyminen voikin käänteisesti ilmetä havaittujen ongelmien lisääntymisenä oppilaitoksissa. Suomessa opettajille suunnattua tekijänoikeuskoulutusta on järjestetty mm. Kapioston ja IPR University Centerin toimesta¹¹⁴.

---

¹¹⁴ Tekijänoikeuskoulutusta osana opettajankoulutusta ei tarkasteltu tämän tutkimuksen puitteissa. Yksi mahdollinen jatkotutkimusteema on se, kuinka kattavasti tekijänoikeuskysymyksiä sisältyy opettajankoulutukseen.

Tutkimuksen perusteella tietoa opetukseen liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä on Suomessa laajasti saatavilla eri muodoissa kuten kirjoina, verkkomateriaaleina ja esitteinä. Opetuksen tueksi tarjottavat oppimateriaalikonaisuudet koetaan haastattelujen perusteella hyödyllisiksi. Tiedon saavutettavuus voi kuitenkin jäädä puutteelliseksi: mahdollisia syitä tähän ovat, että opettajat eivät löydä tarpeisiinsa vastaavaa tietoa tai se on rajallisen työajan puitteissa hankalasti sisäistettävää. Opettajien taholta toivotaankin tietoa yleistajuisessa, tiiviissä ja arjen tilanteita palvelevassa muodossa. Olemassa olevat tietoresurssit voivat sinänsä olla kattavia ja helppotajuisia, mutta opettajien tarpeet liittyvät usein yksittäisiin käyttötilanteisiin, joissa kaivattaisiin kohdennettua tietoa. Yhtenä kehityskohteenä voisikin olla olemassa olevan tiedon parempi kohdentaminen opettajien arjen tilanteita palvelevaksi.

YHTEENVETO

- Tekijänoikeuteen liittyvät valtakunnalliset tiedotustoimet sekä opettajille kohdennettu eri käyttötilanteisiin liittyvä koulutus koetaan tarpeelliseksi.
- Tietoresurseja on kohdennettava entistä selkeämmin, esimerkiksi tietopalveluita kehittämällä.

Aineistojen saatavuus ja käyttö

Tutkimus osoittaa, että kouluissa on tavallista käyttää rinnakkain perinteisiä oppimateriaaleja kuten kirjoja, vihkoja ja monisteita, sekä digitaalisia aineistoja kuten sähköisiä kirjoja, tehtäväpankkeja ja pelillisiä materiaaleja. Vaikka digitaalisten oppimateriaalien käyttö on kouluissa yleistynyt viime vuosina, niitä ei välttämättä koeta perinteisten oppikirjojen korvaajina, vaan pikemminkin vaihtoehtoisina tapoina järjestää opetusta. Tulevaisuuden haasteena digitaalisten aineistojen käytössä nähdään erilaisten teostyyppien joustavan ja monipuolisen käytön mahdollistuminen. Haastatteluissa käsiteltiin digitaalisten oppimisympäristöjen käyttöä ainoastaan yleisellä tasolla, mutta niiden perusteella erilaisia alusta- ja pilvipalveluja käytetään sekä opettajien välisessä viestinnässä että opetustyössä. Etäopetusta ei järjestetty kartoituksen kohdekouluissa. Jotta näihin liittyvistä ongelmista saataisiin tarkempi käsitys, tulisi aihepiiriä tutkia lisää.¹¹⁵

Oppimateriaalien ja muiden opetuksen tukena käytettävien aineistojen hankintoihin liittyvä pedagoginen harkinta tehdään tavallisesti oppilaitoksissa opettajien ja

¹¹⁵ Tutkimus digitaalisten oppimisympäristöjen käytössä ja etäopetuksessa ilmenneistä tekijänoikeudellisista haasteista voisi käsitellä mm. rajanvetoa yksityisen ja julkisen käytön välillä digitaalisessa ympäristössä. Tutkimuksen olisi aiheellista kattaa ylempät koulutusasteet.

rehtorien toimesta. Kunnilla on kuitenkin merkittävä rooli päätettäessä siitä, mistä lähteistä aineistoja hankitaan. Digitaalisia oppimateriaaleja saatetaan hankkia erilaisista jakelukanavista ja kauppapaikoista kuten Edustoresta, tai suoraan oppikirjankustantajilta. Tekijänoikeuksiin tai käyttöluvien hankintaan liittyvä hallinnollinen työmäärä koetaan kohdekunnissa ja -oppilaitoksissa yleisesti matalana, sillä merkittävä osuus käyttöluvista neuvotellaan keskitetysti Opetushallituksen toimesta. Kartoituksen kohdekouluissa henkilökuntaa ovat työllistäneet lähinnä elokuvien esittämislupien hankinta ja opettajien keskinäinen sopiminen oppimateriaalien käytöstä.

Aineistojen käyttöön ja käyttöluvien hankkimiseen liittyviä ongelmatilanteita on ilmennyt oppilaitoksissa, mutta haastattelujen mukaan tekijänoikeudet harvemmin estävät opetuksen järjestämistä. Yksi keskeisimmistä haasteista liittyy yleiseen epätietoisuuteen aineistoja käytettäessä. Esimerkiksi verkkoympäristössä on saatavilla erilaisia kiinnostavia aineistoja, mutta opettajat eivät välttämättä tiedä, miten niitä saadaan hyödyntää opetuksessa. Oikeudellinen epävarmuus ja säännösten tulkinnanvaraisuus voivat korostua etenkin tilanteissa, joissa aineistoja hyödynnetään uusilla teknologisen kehityksen mahdollistamilla tavoilla.

Haastattelujen mukaan erityisesti audiovisuaalisten sisältöjen käyttö koetaan harmaana alueena: ei ole aina selvää, mitä Opetushallituksen neuvotteleman opetustalennusluvan piiriin kuuluu, minkälaiset käyttötavat vaativat käyttöluvan hankkimista ja voidaanko internetistä löytyviä videoita esittää opetuksessa. Myös elokuva-lisenssien hinta suhteessa koulujen rajalliseen budjettiin mainittiin korkeaksi ja ehdotettiin, että käyttöluvia voitaisiin hankkia kouluille keskitetysti esimerkiksi kuntatasolla. Lisäksi kuvien käyttö nousi esiin haasteellisena alueena. Opettajat eivät välttämättä tiedä, miten internetistä löytyviä kuvia voidaan käyttää osana oppimateriaaleja. Myös aineistojen puutteellinen saatavuus saatetaan kokea ongelmalliseksi. Esimerkiksi Helsingin opetustoimessa olisi oltu halukkaita hankkimaan laajemmin sähköisiä oppimateriaaleja, mutta sopivia aineistoja ei ole kokemuksen perusteella ollut tarpeeksi saatavilla. Tarpeellisiksi koetaan erityisesti materiaalit, joita voidaan muokata, edelleen kehittää ja yhdistellä opetuksessa.

YHTEENVETO

- Aineistojen käyttöön liittyy yleistä epätietoisuutta erityisesti uusilla, teknologisen kehityksen myötä mahdollistuneilla opetuskäytön alueilla.
- Audiovisuaalisten sisältöjen sekä kuvien käytön luvanvaraisuuteen ja käyttöluvien laajuuteen liittyy epäselvyyttä.

Opettaja ja oppilas tekijänä

Opettajat valmistavat myös itse oppimateriaaleja ja saattavat jakaa niitä muiden opettajien käyttöön, jolloin käytöstä on tavallista sopia vapaamuotoisesti. Helsingissä on tuotettu oppimateriaaleja kuntatasolla koulujen yhteiseen käyttöön, jolloin materiaalin valmistamisesta on sovittu standardisopimuksella, jonka mukaan opettajille on maksettu korvausta materiaalin laajuuden mukaan.

Haastattelujen perusteella oppilaiden tekemien töiden käyttöön kysytään lupia lukuvuoden alussa täytettävissä oppilastietolomakkeissa. Kohdekouluissa on käytetty olemassa olevia teoksia, kuten musiikkia tai kuvia osana oppilastöitä yksittäisissä tilanteissa. Erityisenä ongelma-alueena nousi esiin kuvien käyttö osana ePortfolioita, joiden tarkoituksena on kulkea oppilaan mukana lukuvuodesta toiseen ja joissa olisi tarpeen säilyttää aineistoja usean lukuvuoden ajan.

YHTEENVETO

- Tarvitaan erilaisia läpinäkyviä menettelyjä ja käytänteitä opettajien itse tekemän tai kokoaman oppimateriaalin jakamiseen oppilaitoksissa.

Tässä kartoituksessa on muodostettu yleiskuva tekijänoikeustietämykseen ja tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttöön liittyvistä kysymyksistä peruskouluissa. Jotta saataisiin tarkempi ymmärrys siitä, mistä asioista tarvitaan lisää tietotusta ja koulutusta, sekä siitä, mitä erityiskysymyksiä liittyy eri aineistotyyppien käyttämiseen, tarvitaan kattavampaa aineistoa. Erityisesti digitaalisiin oppimisolustoihin ja etäopetukseen voi liittyä kysymyksiä, joita tulisi tutkia tarkemmin jatkossa. Etäopetukseen liittyvässä tutkimuksessa voitaisiin hyödyntää erityisesti ylemmiltä koulutusasteilta kerättyjä kokemuksia. Oppimateriaalit ja opetusmenetelmät kehittyvät ja monimuotoistuvat teknologisen kehityksen myötä ja opetustoiminnan tekijänoikeuskysymyksiä onkin aiheellista tutkia myös tulevaisuudessa.

Lähteet

Kirjallisuus

- Assessing Copyright and Related Rights Systems: Copyright-related Education for the Public in General. Report on Piloting in Finland.* Cuporen verkkojulkaisuja 39:24 (2016). https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreportds14_copyright-relatededucationforthe-publicingeneral.pdf.
- Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works by the Public. Report on Piloting in Finland.* Cuporen verkkojulkaisuja 39:30 (2016). https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreport_mci6_accesstocopyrightedworksbythepublic.pdf.
- Assessing Copyright and Related Rights Systems: Access to Copyrighted Works for Follow-on Creation. Report on Piloting in Finland.* Cuporen verkkojulkaisuja 39:31 (2016). https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreport_mci7_accesstocopyrightedworksforfollow-oncreation.pdf.
- Assessing Copyright and Related Rights Systems: Copyright Law. Report on Piloting in Finland.* Cuporen verkkojulkaisuja 39:9 (2016). https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreport_ds5copyrightlaw.pdf.
- Assessing Copyright and Related Rights Systems: Collective Management of Rights. Report on Piloting in Finland.* Cuporen verkkojulkaisuja 39:21 (2016). https://www.cupore.fi/images/tiedostot/pilottitutkimusraportit/pilotreportds12_collectivemanagementofrights.pdf.
- Tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2019/790/EU.* https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.130.01.0092.01.FIN&toc=OJ:L:2019:130:TOC.
- Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019. Valtiovarainministeriö 2018.
- Harenko, K., Niiranen, V. & Tarkela, P. (2016). *Tekijänoikeus. Toinen, uudistettu painos.* Talentum Pro: Helsinki.
- Helsingin kaupungin peruskoulujen opetussuunnitelma*, Helsingin kaupunki 1.8.2016. <https://dev.hel.fi/paatokset/media/att/98/98ec73d9706f90dee70d443b6bf82bba32e321f7.pdf>.
- Hyvönen, T., Niemi-Sampan, P. & Koli, A. (2018). *Materiaalit ja tekijänoikeudet opetuksessa.* Kuulas Helsinki, <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/tekijänoikeustietoa/tutkimustoiminta/>.
- IPR University Center (2010). *Ope – Tekijänoikeuskoulutus opettajille.* Raportti tekijänoikeusosamiskartoituksen tuloksista, 5.7.2010.
- Jyväskylän perusopetuksen opetussuunnitelma*, Jyväskylän kaupunki. <https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/jyvaskyla>.
- Kaarainen, M-T., Kaarakainen, S-S., Tanhua-Piiroinen, E., Viteli, J., Syvänen, A. & Kivinen, A. (2017). *Digiajan peruskoulu 2017 – Tilannearvio ja toimenpidesuosituksset.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 72/2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160341/72_Digiajan%20peruskoulu_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kopiosto (2015). *Tekijänoikeus ja opetus. Selvitys opettajien opetuksessa käyttämistä materiaaleista sekä heidän kokemistaan tekijänoikeudellisista ongelmista.* <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/tekijänoikeustietoa/tutkimustoiminta/>.
- Kuntatyönantajat (2019). *Kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus OVTES.* <https://www.kt.fi/sopimukset/ovtes>.

Mansala, M.-L. (2009). *Tekijänoikeus opetuksessa – opas opettajille, kouluttajille ja opetushallintoon*. Edita: Helsinki.

Operight (2018). *Opettajan tekijänoikeusopas*-tietovihko. https://operight.fi/sites/operight.fi/files/operight-tietovihko_2018.pdf.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ (2016). *Askelmerkit digiloikkaan*. OAJ:n julkaisusarja 3:2016. Saatavilla osoitteessa <https://www.oaj.fi/cs/oaj/OAJn%20askelmerkit%20digiloikkaan>.

Opetushallituksen ja Kopiosto ry:n sopimus teosten opetuskäytöstä, 2018.

Opetushallituksen ja Kopiosto ry:n sopimus televisio- ja radio-ohjelmien opetuskäytöstä, 2018.

Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/12/650/2017.

Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/49/650/2016.

Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/36/650/2016.

Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös OKM/30/650/2016.

Sorvari, K. (2010). *Opetustoimen tekijänoikeudet*. WSOYpro: Helsinki.

Tekijänoikeuslaki (404/1961). Annettu Helsingissä 8.7.1961.

Toikkanen, T. & Oksanen, V. (2011). *Opettajan tekijänoikeusopas*. Bookwell Oy: Porvoo 2011.

Työsopimuslaki (55/2001). Annettu Helsingissä 26.1.2001.

Vantaan perusopetuksen opetussuunnitelma, Vantaan kaupunki. <http://vantaapops.wp-palvelu.fi/>.

Verkkoaineistot

Audiovisual Producers Finland - APFI ry:n verkkosivut, <https://apfi.fi/>.

Celian verkkosivut. *Celian palvelut kouluille ja opettajille*, <https://www.celia.fi/palvelut/opettajille/>.

Educast -palvelu, <https://www.educast.fi/login>.

GT Musiikkiluvat Oy:n verkkosivut, <https://www.musiikkiluvat.fi/>.

Tekijänoikeudet opetuksessa. Materiaalikonaisuus Helsingin yliopiston verkkosivuilla, <http://blogs.helsinki.fi/tekijanoikeudet-opetuksessa/>.

Kopioston verkkosivut, <https://www.kopiosto.fi>.

Kopiraittila -verkkosivusto, <https://kopiraittila.fi/>.

Kotek -hankkeen verkkosivut, <https://seoppikoulutus.wordpress.com/2018/03/08/nuorille-mediatuotannon-pelisaannot-selviksi-kotek6/>.

Koulukinon verkkosivut, <http://www.koulukino.fi/etusivu>.

M & M Viihdepalvelun verkkosivut, <https://viihdepalvelu.com/elokuvalisenssi/elokuvalisenssi-vuosilupa/>.

Näytelmäkulman verkkosivut, <https://www.dramacorner.fi/fi>.

Näytelmä.fi -palvelu, <http://naytelmat.fi/>.

Operight.fi -verkkosivusto, <https://operight.fi>.

Opettajan tekijänoikeus -verkkosivusto, <https://www.opettajantekijanoikeus.fi/tietoja/>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. *Tutoropettaja jokaiseen Suomen kouluun – vuoden 2017 valtion avustukset haettavina*. Tiedote 12.9.2017.

Rehbinder, M., Jäske, J. & Nevanperä, T. *Tekijänoikeusopas: opiskelu, tutkimus ja opetus*. Verkkoaineisto. Taideyliopistojen tekijänoikeuspalvelujen tekijänoikeusopas. Aalto-yliopiston oppimiskeskus, <https://libguides.aalto.fi/tekijanoikeusopas/>.

Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL:n verkkosivut. *Opettajan työ ja palkkaus*, <https://www.sool.fi/jasenelle/tyoelamaan/opettajan-tyo-ja-palkkaus/>.

Tabletkoulu -verkkosivusto, <https://www.tabletkoulu.fi/>.

Tervakari, A. *Tekijänoikeus opetuksessa ja oppimateriaalin valmistamisessa*. Verkkoaineisto. Tampereen teknillinen yliopisto, <https://moodle2.tut.fi/mod/book/view.php?id=239226&chapterid=891>.

Haastattelut

Sanna Haanpää (lakimies, Opetushallitus). Haastattelu 14.8.2018.

Jokiniemen koulu, Vantaa. Yhteishaastattelu kahden henkilökunnan jäsenen kanssa. 13.11.2018.

Pepita Kaskentaus (perusopetuksen opetuspäällikkö, Vantaan kaupunki, Sivistyksen toimiala) Sähköpostitiedustelu 31.8.2018.

Katja Koskelainen (hankintapäällikkö, Vantaan kaupunki, Hankintayksikkö). Puhelinhaastattelu 11.9.2018.

Hanna Laurinsalo (erityisasiantuntija, Koulukino ry). Sähköpostitiedustelu 3.10.2018.

Puistopolun peruskoulu, Helsinki. Yhteishaastattelu kahden henkilökunnan jäsenen kanssa. 29.10.2018.

Tuija Rasinen ja Sami Lahti (perusopetuksen palvelujohtajat, Jyväskylän kaupunki, Sivistyksen toimiala). Haastattelu 30.8.2018.

Kirsi Salmela (lisensointipäällikkö, Kopiosto). Haastattelu 8.8.2018.

Kirsi Salmela (lisensointipäällikkö, Kopiosto). Sähköpostitiedustelu 17.4.2019.

Pasi Silander (digitalisaation kehittämisspäällikkö, Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, Opetuksen digitalisaatio-ohjelma). Silander oli haastattelun aikaan tutkimusvapaalla ja osallistui tutkimukseen opetuksen digitalisaation asiantuntijan roolissa. Haastattelu 16.8.2018.

Anni Wargh (koulutus päällikkö, IPR University Center). Sähköpostitiedustelu 18.4.2019.

Viitaniemen koulu, Jyväskylä. Yhteishaastattelu kahden henkilökunnan jäsenen kanssa. 22.10.2018.

Anna Österman (kehittämisspäällikkö, Vantaan kaupunki, Talous- ja hallintopalvelut). Sähköpostitiedustelu 28.9.2018.

Liitteet

Liite 1. Haastattelun teemat: Opetushallitus

Opettajien ja oppilaiden tietämys tekijänoikeusasioista

- Opetushallituksen toimenpiteet, erityisesti seuraaviin liittyen:
  - tekijänoikeuteen liittyvä opetus oppilaitoksissa
  - tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttö oppilaitoksissa (esimerkiksi kollektiivisten sopimusten neuvottelu)
  - kuntien/oppilaitosten tukeminen tekijänoikeuteen liittyvissä kysymyksissä
- Tekijänoikeuskysymysten käsittely **perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden** (2014) laadinnan yhteydessä¹¹⁶
  - Erityiset keskustelua herättäneet teemat
- Opetushallituksen **toimet opettajien tekijänoikeustietämyksen edistämiseksi**
  - Teknisen tuen tarjoaminen tekijänoikeuskysymysten selvittämiseen (esimerkiksi liittyen oppimateriaalien lisensoimiseen)
- Tekijänoikeuteen liittyvät **valtakunnalliset tiedotustoimet**: Kopiraitti (Kopiosto), Operight (IPR University Center), Kotek-hanke (Suomen eOppimiskeskus), Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen (TTVK) hankkeet
  - Opetushallituksen kommentit tiedotustoimien saavutettavuudesta ja siitä, vastaavatko ne oppilaitosten tarpeita

Tekijänoikeudella suojatun materiaalin käyttö oppilaitoksissa

- Kollektiivisten **käyttölupien** hankkiminen
  - Opetushallituksen neuvottelemien käyttölupien piirissä olevan käytön laajuus peruskouluissa
  - Tekijänoikeuteen liittyvissä käyttölupaneuvotteluissa ilmenneet ongelmat
- Käyttölupiin liittyvät ongelmat oppilaitoksissa
  - Opetuksen, opetustilanteiden, tai oppimateriaalin levittämisen rajoittuminen käyttölupien laajuuden tai tekijänoikeuteen liittyvien kysymysten vuoksi

---

¹¹⁶ Kansallisissa opetussuunnitelman perusteissa (2014) tekijänoikeusasiat mainitaan osana tieto- ja viestintäteknologista osaamista (kolmannelta luokalta alkaen), osana kotimaisten kielten ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteita (kolmannelta luokalta alkaen) ja musiikin opetuksen yhteydessä (seitsemänneltä luokalta alkaen).

- Oikeudenhaltijoiden tunnistamiseen liittyvät ongelmat käyttöilupia hankittaessa
  - Tilanteet, joissa oikeudenhaltija jää tuntemattomaksi
- Tekijänoikeudelliset ongelmat liittyen **digitaalisessa** muodossa olevan sisällön käyttämiseen opetustoiminnassa
  - Tekijänoikeus ja sopimukset digitaalisen sisällön käyttöä rajoittavana tekijänä
- Digitaalisia oppimisalustoja, etäopiskelua tai aineistojen pitkäaikaissäilytystä koskevat tekijänoikeudelliset ongelmat
- **Opettajien luomiin oppimateriaaleihin** liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset
  - Mahdolliset hankkeet aihepiiriin liittyen
- Käyttöluvut, jotka koskevat olemassa olevien teosten käyttämistä osana oppilaiden töitä
  - Mahdollisesti ilmenneet ongelmat
- Oppilaiden luoman uuden materiaalin käyttäminen ja pitkäaikaissäilytys (esimerkiksi osana opintoportfolioita)
  - Mahdollisesti ilmenneet tekijänoikeudelliset ongelmat

Liite 2. Haastattelun teemat: Kopiosto

Opettajien ja oppilaiden tietämys tekijänoikeusasioista

- Kopioston toimet opettajien ja oppilaiden tekijänoikeustietämyksen edistämässä
- Aihepiirit, joista Kopiosto tarjoaa opettajille tekijänoikeuteen liittyvää tietoa
- Opettajilla tarjottu tuki tekijänoikeuskysymysten ilmetessä
- Oppilaitoksille tai opettajille tarjottu tekninen tuki oppimateriaalihankintoihin liittyvissä tekijänoikeuskysymyksissä
- Kopioston tiedotustoimien, kuten Kopiraitti-sivuston tavoitavuus

Tekijänoikeudella suojatun materiaalin käyttö oppilaitoksissa

- Opetukseen liittyvien kollektiivisten käyttöilupien sisältö
- Kollektiivisten käyttöilupien neuvotteluosapuolet
- Kopioston ja muiden tekijänoikeusjärjestöjen roolit neuvotteluprosesseissa (esim. neuvotteleeko Kopiosto tietyissä tapauksissa muiden tekijänoikeusjärjestöjen valtuuttamana?)

- Lisenssien kattavuus
  - Tiedonkeruu koulujen tarpeista käyttölupien kehittämiseksi
  - Sopimisen käytänteet ja menettelyt
- Mahdolliset toistuvat ongelmat käyttölupaneuvotteluissa
- Näkemykset opetukseen liittyvistä tekijänoikeussäännöistä¹¹⁷
  - Tekijänoikeussääntöjen johdonmukaisuus, tasapuolisuus ja kohtuullisuus

Liite 3. Haastattelun teemat: Kuntien opetustoimen hallinto

Opettajien ja oppilaiden tietämys tekijänoikeusasioista

- Tekijänoikeusasioiden sisältyminen kunta- tai koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin
- Kunnan opetustoimen hallinnon tarjoama tuki kouluille tai opettajille
  - Opetustyössä tarvittavan tekijänoikeustiedon ja koulutuksen saatavuus
  - Opettajien saama koulutus esim. siitä, missä tilanteissa teoksia voidaan luvallisesti käyttää opetustilanteissa, tai tekijänoikeuslainsäädäntöön tai sopimukseen liittyvistä muutoksista, jotka koskevat tekijänoikeudella suojatun materiaalin opetuskäyttöä
- Tekijänoikeuteen liittyvät valtakunnalliset tiedotustoimet: Kopiraitti (Kopioisto), Operight (IPR University Center), Koulujen tekijänoikeudet kuntoon (Kotek)-hanke (Suomen eOppimiskeskus), Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen (TTVK) hankkeet
  - Tiedotustoimien tuntemus
  - Oppilaitosten osallistuminen eri tahojen järjestämään koulutukseen
  - Kunnan opetustoimen kommentit tiedotustoimiin liittyen

Tekijänoikeudella suojatun materiaalin käyttö oppilaitoksissa

- Tekijänoikeushallinnointi kunnan tasolla
  - Pääasialliset vastuut
  - Tärkeimmät yhteistyökumppanit

---

¹¹⁷ Tekijänoikeussäännöillä tarkoitettiin tässä tutkimuksessa laajasti lainsäädännöstä ja sopimusratkaisuisista muodostavaa kokonaisuutta, joka määrittää sitä, miten teoksia voidaan käyttää opetustilanteissa.

- Oppimateriaalien hankinta/lisensointi, ml. luvat digitaalisten materiaalien käyttöön
  - Kuka päättää siitä, mitä hankitaan?
  - Ketkä neuvottelevat käyttöluvista?
- Oppilaitoksille ja opettajille tarjottu tekninen tuki oppimateriaalihankintoihin liittyvissä tekijänoikeuskysymyksissä
- Tekijänoikeudella suojatun materiaalin käyttö lupiin liittyvä työ
  - Arvio käyttölupien hankintaan liittyvän hallinnollisen työn määrästä
  - Arvio oppilaitosten avustamiseen käyttölupien noudattamisessa ja soveltamisessa liittyvän työn määrästä
- Tekijänoikeuteen liittyvissä lupaneuvotteluissa ilmenneet ongelmat
- Opetustoiminnan tekijänoikeuskysymyksiin liittyvät sopimukset kuntatasolla
  - työsopimusten sisältämät ehdot tekijänoikeuksien siirrosta tilanteissa, joissa opettaja on oppimateriaalin tekijä
  - sopimukset opettajien luomien materiaalien pitkäaikaissäilytyksestä
  - yhteiset käytänteet ja säännöt liittyen oppilaiden luomien teosten käyttämiseen, esittämiseen ja säilyttämiseen
- Digitaalisia oppimisalustoja, etäopiskelua tai aineistojen pitkäaikaissäilytystä koskevat tekijänoikeudelliset ongelmat
- Näkemykset opetukseen liittyvistä tekijänoikeussäännöistä
  - Tekijänoikeussääntöjen johdonmukaisuus, tasapuolisuus ja kohtuullisuus

Liite 4. Haastattelun teemat: Oppilaitokset

Opettajien ja oppilaiden tietämys tekijänoikeusasioista

- **Tekijänoikeuteen liittyvä opetus** oppilaitoksessa
  - Oppiaineet tai aihealueet, joiden yhteydessä opetusta annetaan
  - Tekijänoikeusasioiden sisältyminen oppilaitoksen paikalliseen opetus-suunnitelmaan
- **Opettajien** saama koulutus aineistojen käytöstä opetustilanteissa
- Tekijänoikeuteen liittyvät valtakunnalliset tiedotustoimet: Kopiraitti (Kopiosto), Operight (IPR University Center), Kotek-hanke (Suomen eOppimiskeskus), Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen (TTVK) hankkeet
  - Tiedotustoimien tuntemus

- Eri tahojen tarjoamien palveluiden käyttö ja osallistuminen heidän järjestämään koulutukseen
- Asiantuntija-avun saatavuus opettajille tekijänoikeuskysymyksissä
- Tekijänoikeussääntöjen tuntemus opetushenkilöstön keskuudessa
- Tilanteet, joissa opettaja on käyttänyt tekijänoikeudella suojattua materiaalia tietämättä, onko käyttäminen sallittua opetustilanteessa tai millä tavoin sitä voidaan käyttää
- Näkemykset siitä, millaista tietoa tekijänoikeudella suojatun materiaalin opetuskäyttöön liittyen ei ole tällä hetkellä tarpeeksi saatavilla

Tekijänoikeudella suojatun materiaalin käyttö oppilaitoksissa

- Eri tyyppisten aineistojen käyttö opetuksessa (*esim. kirjallisuus, audiovisuaaliset teokset, musiikki*)
  - Tavat, joilla oppilaitos tarjoaa oppimateriaalia oppilaiden saataville luokahuoneessa ja sen ulkopuolella (fyysiset aineistot, digitaaliset aineistot, digitaaliset aineistot verkkoympäristössä)
  - Digitaalisten oppimisolustojen tai muiden uudenaikaisempien opetusmenetelmien käyttö
- Oppimateriaalien hankinta/lisensointi, ml. luvat digitaalisten materiaalien käyttöön
  - Kuka päättää siitä, mitä hankitaan?
  - Ketkä neuvottelevat käyttöluvista?
  - Kuinka suuri osuus oppilaitoksessa käytetystä oppimateriaalista hankitaan ostamalla materiaaleja kustantajilta (perinteiset oppikirjat tai sähköiset oppikirjat tai -materiaalit)?
  - Kuinka suuri osuus on katettu kollektiivisilla sopimuksilla (käyttöluvat neuvotellaan yhteishallinnointijärjestöjen kautta)?
  - Kuinka suuri osuus edellyttää yksilöllistä lisensointia?
  - Kuinka suuri osuus ei vaadi lainkaan tekijänoikeuden haltijoiden lupaa, esim. tekijänoikeuden rajoitusten, suoja-ajan umpeutumisen tai Creative Commons-lisenssien vuoksi?
- Arvio tekijänoikeudella suojatun materiaalin hallinnointiin liittyvän työn määrästä oppilaitoksessa
- Näkemykset siitä, rajoittavatko tekijänoikeudet tai nykyiset käyttöluvat opettajien tai oppilaiden digitaalisten sisältöjen käyttöä tietyillä osa-alueilla
- Digitaalisia oppimisolustoja, etäopiskelua tai aineistojen pitkäaikaissäilytystä koskevat tekijänoikeudelliset ongelmat

- Yhteiset käytännöt ja säännöt liittyen opettajien ja oppilaiden luomien teosten käyttämiseen
  - Opettajien luomien oppimateriaalien käyttämisestä koskevat ehdot työ- tai virkaehtosopimuksissa
  - Oppilaiden luomien teosten käyttöön liittyvät luvat
- Opettajien tai oppilaiden luomien teosten käyttämiseen liittyvät tekijänoikeudelliset ongelmat
- Näkemykset opetukseen liittyvistä tekijänoikeussäännöistä
  - Tekijänoikeussääntöjen johdonmukaisuus, tasapuolisuus ja kohtuullisuus

cupore

Kulttuuripolitiikan
tutkimuskeskus Cupore

Pitänsillanranta 3B, 00530 Helsinki
www.cupore.fi | info@cupore.fi
+358 50 577 22 46